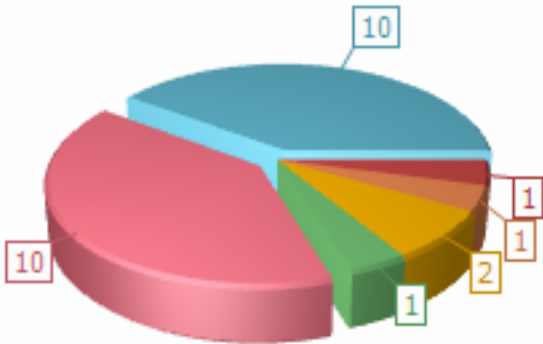
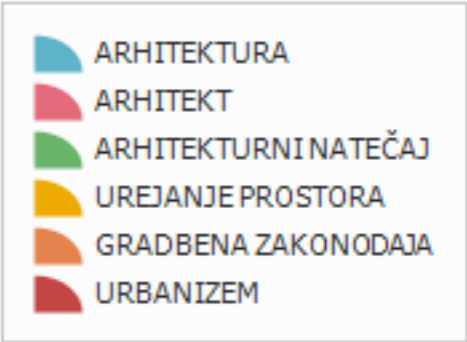

Poročilo
medijskih objav

30.12.2025

Objave v poročilu:

30. 12. 2025	Delo	Stran/Termin: 1	SLOVENIJA
Naslov:	Gradbena evforija v slovenski Istri		
Vsebina:	Obala Stanovanja so za domačine predraga Mladi se selijo v notranjost države		
Avtor:	BORIS ŠULIGOJ		
Rubrika, Oddaja:	Naslovna stran	Žanr: NAPOVEDNIK	Naklada: 16.187,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
30. 12. 2025	Delo	Stran/Termin: 4	SLOVENIJA
Naslov:	Trst bi žičnico, Koprčani imajo raje Stolp miru		
Vsebina:	Projekti Stolp miru z dvigalom na Markovec naj bi začeli graditi sredi leta 2026– Čakajo na stavbno pravico z ministrstva za infrastrukturo		
Avtor:	Boris Šuligoj		
Rubrika, Oddaja:	AKTUALNO	Žanr: POROČILO	Naklada: 16.187,00
Gesla:	ARHITEKT, ARHITEKTURA		
30. 12. 2025	Delo	Stran/Termin: 4	SLOVENIJA
Naslov:	Vnaprej razprodana stanovanja, ki jih gradijo ob morju		
Vsebina:	Analiza Slovensko Istro preplavlja gradnja dragih stanovanj– Mladi se selijo v notranjost države		
Avtor:	Boris Šuligoj		
Rubrika, Oddaja:	AKTUALNO	Žanr: POROČILO	Naklada: 16.187,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 8	SLOVENIJA
Naslov:	Zmaga na natečaju v almatyju, kazahstan		
Vsebina:	Slovenski arhitekturni biro ENOTA je bil razglašen za zmagovalca mednarodnega arhitekturnega natečaja za idejno zasnovo urbanega območja Eastern Gate Polycenter v Almatyju Natečaj je organizirala Občina Almaty v sodelovanju z mednarodno arhitekturno		
Avtor:			
Rubrika, Oddaja:	GRADBENI RADAR	Žanr: VEST	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURNI NATEČAJ, ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 8	SLOVENIJA
Naslov:	Podaljšanje življenjske dobe betona		
Vsebina:	Beton ni večen, s strokovnim pristopom pa lahko podaljšamo njegovo življenjsko dobo. Zato je potrebno izvajati kontinuiran monitoring, opravljati destruktivne in nedestruktivne posege v njegovo substanco in ga po opravljenih posegih tudi ustrezno vzdrževati. Na ZAGu je 2.		
Avtor:			
Rubrika, Oddaja:	GRADBENI RADAR	Žanr: VEST	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 30	SLOVENIJA
Naslov:	Gradnja nove železniške postaje Ljubljana		
Vsebina:	Sredi Ljubljane poteka gradnja nujno potrebne in dolgo pričakovane nove železniške postaje, saj je stara stavba premajhna, preobremenjena in infrastrukturno zastarela.		
Avtor:			
Rubrika, Oddaja:	PROJEKTI	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		

29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 46	SLOVENIJA
Naslov:	Beton in armiran beton tehnični in likovni prestiž sodobne arhitekture		
Vsebina:	Beton, pogosto ojačan z železno armaturo, je danes ob jeklu najpomembnejši gradbeni material.		
Avtor:	Živa Deu		
Rubrika, Oddaja:	/	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 50	SLOVENIJA
Naslov:	Stanovanja za ljudi, ki od doma pričakujejo več		
Vsebina:	V podjetju Brilosa, specializiranem za razvoj kakovostnih stanovanjskih in poslovnih nepremičnin po vsej Sloveniji, je funkcionalnost osrednje vodilo pri snovanju vseh projektov. Vsaka stanovanjska rešitev nastane iz poglobljenega razumevanja potreb sodobnih družin,		
Avtor:			
Rubrika, Oddaja:	AKTUALNO	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 52	SLOVENIJA
Naslov:	Od degradiranih območij do novih trajnostnih priložnosti		
Vsebina:	Degradirana območja (ang. brownfield) predstavljajo v Evropi pomemben okoljski IR prostorski problem.		
Avtor:	Anja ienic, dr. Primož doc dr. Ana Miadenovič, dr. Alenka Mauko Pranjic, Zavod za		
Rubrika, Oddaja:	OKOLJE	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	UREJANJE PROSTORA, GRADBENA ZAKONODAJA		
29. 12. 2025	Gradbenik	Stran/Termin: 56	SLOVENIJA
Naslov:	Souporaba prostorov vključevanje prostorov za souporabo v načrtovanje slovenskih		
Vsebina:	Na Zavodu za gradbeništvo Slovenije se v sodelovanju z več partnerji odvija raziskovalni projekt CDCUL (Consumer demand for circular urban living), ki preučuje, kako lahko storitve, namenjene souporabi predmetov, naprav in prostorov (sharing services), vplivajo na vrednost		
Avtor:	Anuša Babuder, mag. soc. in kult. antro. doc. dr. Sabina Jordan		
Rubrika, Oddaja:	BIVANJE	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	MM - Marketing magazin	Stran/Termin: 102	SLOVENIJA
Naslov:	Božični sejmi zunaj, razstave grafičnega oblikovanja znotraj		
Vsebina:	Med adventom Dunaj s svojimi pravljičnimi božičnimi sejmi privablja številne obiskovalce iz številnih držav, vključno z izletniki iz Slovenije. Prehod iz leta 2025 v leto 2026 ni slab čas, da avstrijsko prestolnico obišejo tudi oblikovalci, kreativni direktorji in vsi drugi, ki se ukvarjajo s		
Avtor:	Milan Ilič		
Rubrika, Oddaja:	PISMMO IZ AVSTRIJE	Žanr: POROČILO	Naklada: 3.000,00
Gesla:	ARHITEKTURA, ARHITEKT		
29. 12. 2025	Magazin Logistika	Stran/Termin: 30	SLOVENIJA
Naslov:	ZAČETEK IZVAJANJA UREDBE O DEFORESTACIJI SE ZAMIKA		
Vsebina:	Ambiciozna Uredba o preprečevanju krčenja gozdov (EUDR), ki je bila zamišljena kot eden od ključnih okoljskih mehanizmov v novi evropski trajnostni politiki, bo začela veljati leto dni pozneje, kot je bilo načrtovano. Velika podjetja bodo nova pravila začela izvajati konec leta		
Avtor:	GS1 Slovenija		
Rubrika, Oddaja:	STANDARDI GS1	Žanr: POROČILO	Naklada:
Gesla:	URBANIZEM, UREJANJE PROSTORA		

Naslov: Gradbena evforija v slovenski Istri

Avtor: BORIS ŠULIGOJ

Rubrika/Oddaja: Naslovna stran

Žanr: NAPOVEDNIK ČLANKA

Površina/Trajanje: 115,81

Naklada: 16.187,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Gradbena evforija v slovenski Istri

Obala Stanovanja so za domačine predraga
Mladi se selijo v notranjost države

V Kopru gradijo ali bodo v nekaj letih zgradili približno 1300 stanovanj, v Izoli jih bodo prihodnje leto dogradili in začeli graditi 214, v piranski občini so (bodo) v treh letih obnovili le 25 stanovanj in morda začeli graditi še blok z 22 stanovanji. Skupaj torej več kot 1500, od tega je le približno 300 javnih najemnih stanovanj.

BORIS ŠULIGOJ

Gradbena podjetja in nepremičniarji nimajo težav s prodajo stanovanj v obmorskih občinah. Skoraj vsa so vnaprej prodana ali vsaj rezervirana. Kvadratnega metra stanovanja za manj kot 4000 evrov skoraj ni mogoče dobiti, cene novih stanovanj pa so vse bliže 5000 evrom za kvadratni meter in hitro sledijo cenam še dražjih stanovanj v Ljubljani.

Zaradi vse večjega povpraševanja po stanovanjih v vse bolj ome-

jenem prostoru je v slovenski Istri zdaj čutiti gradbeno evforijo, nekakšno strateško zasedbo dragocega prostora, kar občine še spodbujajo. Stanovanja so za domačine predraga, zato se predvsem mladi selijo v notranjost države, v Trst, na Kras in še dlje.

1500

stanovanj naj bi v nekaj letih zgradili na Obali

V Kopru že nekaj dni razpravljajo o žičnici na Markovec, čeprav naj bi čez dober mesec oddali vlogo za gradbeno dovoljenje, ki bi še letos omogočilo gradnjo stolpa in dvigala do tega naselja. Župan Aleš Bržan je prepričan, da bodo dvigalo vendarle začeli graditi v novem letu.

► **STRAN 4**

Naslov: Trst bi žičnico, Koprčani imajo raje Stolp miru

Avtor: Boris Šuligoj

Rubrika/Oddaja: AKTUALNO

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 468,82

Naklada: 16.187,00

Gesla: ARHITEKT, ARHITEKTURA

Trst bi žičnico, Koprčani imajo raje Stolp miru

Projekti

Stolp miru z dvigalom na Markovec naj bi začeli graditi sredi leta 2026 – Čakajo na stavbno pravico z ministrstva za infrastrukturo

V Koprniku že nekaj dni razpravljajo o žičnici na Markovec, čeprav naj bi šele čez dober mesec oddali vlogo za gradbeno dovoljenje, ki bi v letu 2026 omogočilo gradnjo stolpa in dvigala do tega naselja. Župan Aleš Bržan je prepričan, da bodo dvigalo začeli graditi v novem letu, v stranki Gibanje Svoboda pa so pobudo za žičnico pojasnili kot željo po razpravi o boljši mobilnosti med spodnjim mestom in gosto poseljenim hribom.

BORIS ŠULIGOJ

»Oktobra smo na mestnem svetu podali predlog, da bi začeli razmišljati tudi o projektu kabinske žičnice ali druge podobne povezave med Koprnikom in višjimi mestnimi predeli, zato da bi vedeli, kako naprej. Nikakor ne oporekamo projektu dvigala, saj smo ga na mestnem svetu odločno podprli. Vemo pa, da bo po dograditvi dvigala treba premisliti tudi povezave z višjimi deli Markovca, morda tudi z izolsko bolnišnico in naseľem na strani Dolinske ceste. Dvigalo bo segalo le do tretjine Markovca. Takšen projekt zahteva več let priprave,« je pojasnila koprski podžupan Mateja Hrvatin Kozlovč iz stranke Gibanje Svoboda.

- Projekt ima politično podporo, pravi Aleš Bržan.
- Na višjih predelih Koprna prebiva približno 13.000 ljudi.
- Žičnica na Markovec je le za premislek o mobilnosti.

Dvigalo na Markovec si je pred več kot desetimi leti zamislil tedanji koprski župan Boris Popovič, in šele prihodnje leto se bo morda projekt res začel uresničevati. Pa tudi zamisel o kabinski žičnici ni čisto nova. Pred več kot 15 leti je še veliko bolj futuristično rešitev – žičnico z jajčki, ki bi dopolnjevala mestni promet in parkirne zagate v mestu – predlagal tedanji poslanec SD Luka Juri, vendar je zamisel zvenela preveč izstopajoče. Ponovno zamisel o žičnici v Koprniku sta zdaj spodbudili dve okoliščini: resne priprave mesta Trst, da zgradi žičnico mimo starega pristanišča do Opčin na Krasu. Po drugi strani pa spoznanje, da bo koprsko dvigalo pripeljalo pešce le nekako do tretjine hriba (da osnovne šole na Markovcu) in da

Dvigalo naj bi ljudi pripeljalo do mesta za Markovec le 50 metrov visoko. RAČUNALNIŠKI PRIKAZ MOK

bo treba vsekakor najti rešitev za preostali del naselja. V Delu smo že pred več kot pol leta opozorili, da bi morali v Koprniku misliti na vzpenjačo, tekoče stopnice, kabinsko žičnico ali kaj

četrtga za višje predele precej strnjene naselja, na katerem po ocenah prebiva približno 13.000 Koprčanov. Večina koprskih »hribovcev« ima težave pri komunikaciji z obalnim delom mesta. Ljudje

večinoma uporabljajo avtomobile in zasedejo vsa dragocenejša parkirišča ter garaže ob starem mestu, nekateri tudi lokalni mestni promet, za katerega občina plačuje štiri milijone evrov na leto. Le

70 m

bo visok koprski Stolp miru, ki sta ga zasnovala Sandi Pirš in Marjan Pipenbaher

manjši, aktivnejši del prebivalstva te poti opravi peš. Župan Aleš Bržan je prepričan, da bi se vsaka rešitev izplačala, če bi pomagala nadomestiti ne ravno poceni mestni promet in bi bila morda celo bolj učinkovita.

Trst ima šestkrat večje načrte od Kopra

Po vsem svetu, tudi v manjših krajih od Kopra, postavljajo takšne ali podobne infrastrukturne objekte, ki lajšajo mobilnost prebivalstva. Trst morda ni najboljši zgled, kajti tam so zastavili precej velik in drag projekt, ki je trenutno obtičal v sodnih postopkih zaradi številnih nasprotnikov. Tržaška žičnica bi imela dva kraka, en bi bil dolg 2,5, drugi 2,2 kilometra, in bi morala premagati 333 metrov višinske razlike, da bi v kratkih intervalih pripeljala kabine na kraško planoto do Opčin. Za tržaški projekt je predvidenih približno

60 milijonov evrov vlaganj, od katerih naj bi 48 milijonov dobili iz evropskega mehanizma za okrevanje in odpornost.

Koprsko dvigalo je skromnejši projekt od tržaške žičnice. Stolp miru, ki bi po arhitektu Sandiju Piršu (soavtor je tudi Marjan Pipenbaher) simbolno označeval vstop v Istro ter povezoval istrsko in italijansko obalo, naj bi bil visok 70 metrov, dvigalo bi ljudi pripeljalo do mosta za Markovec le 50 metrov visoko (slaba četrtina najvišje točke Markovega hriba – 224 metrov). Koprski stolp z dvojnimi dvigalom naj bi stal 9,9 milijona evrov, od tega naj bi bilo 6,3 milijona evropskih in državnih sredstev. V Kopru so za stolp že pridobili stavbno pravico na zemljišču družbe pokojnega Milana Mandarića, stavbno pravico (ali lastništvo) na državni parceli pričakujejo januarja ali najpozneje do 10. februarja, ko nameravajo oddati vlogo za pridobitev gradbenega dovoljenja, nam je povedal Aleš Bržan.

»Projekt ima politično podporo, tudi obljubo ministrice Alenke Bratušek, zato lahko upravičeno pričakujemo gradbeno dovoljenje še pred poletjem in začetek gradnje že sredi leta, kvečjemu jeseni,« je za *Delo* povedal Bržan.

30. 12. 2025 Delo

Stran/Termin: 4

Naslov: Vnaprej razprodana stanovanja, ki jih gradijo ob morju

Avtor: Boris Šuligoj

Rubrika/Oddaja: AKTUALNO

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 957,16

Naklada: 16.187,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Vnaprej razprodana stanovanja, ki jih gradijo ob morju

Analiza

Slovensko Istro preplavlja gradnja dragih stanovanj – Mladi se selijo v notranjost države

V Kopru trenutno gradijo ali bodo v nekaj letih zgradili približno 1300 stanovanj, v Izoli jih bodo prihodnje leto dogradili in začeli graditi 214, v piranski občini so (bodo) v treh letih obnovili le 25 stanovanj in morda začeli graditi še blok z 22 stanovanji. Skupaj torej več kot 1500, od tega je le kakih 300 javnih najemnih stanovanj. Cene stanovanjskega metra za trg se zdaj gibljejo med 4000 in 5000 evri za kvadratni meter.

BORIS ŠULIGOJ

Gradbena podjetja in nepremičničarji nimajo težav s prodajo stanovanj v obmorskih občinah. Skoraj vsa so vnaprej prodana ali vsaj rezervirana. Investitorji še naprej pripravljajo projekte, saj ne dvomijo, da bodo stanovanja unovčili. Razpoložljivih parcel je vse manj, zato ponekod že neprimerno tlačijo stanovanja. Tak primer je Koper, kjer bodo v naslednjih nekaj letih na razdalji enega kilometra med tržnico in vhodom v Luko Koper zgradili več kot 1200 stanovanj in več kot 1500 parkirišč v podzemnih garažah. Tako se bo na območje drugega obroča novih stavb okoli starega Kopra v nekaj letih lahko naselilo 5000 novih

stanovalcev. Kvadratnega metra stanovanja izpod 4000 evrov skoraj ni mogoče dobiti, cene novih stanovanj so vse bližje 5000 evrom za meter in hitro sledijo cenam še dražjih stanovanj v Ljubljani.

V Kopru gradi največ stanovanj podjetje Grafist, ki je v lasti gradbinca Anteja Guberca. V neposredni bližini koprške banke Intesa Sanpaolo končuje 125 stanovanj in 400 parkirišč v garažah v kompleksu Levji grad, ki bodo dograjena do konca leta 2026. Cena kvadratnega metra (z DDV) je od 4200 do 5000 evrov. Dobra polovica stanovanj je šla h kupcem iz drugih krajev države (ali tujine). V pritličju Levjega gradu bodo uradi, lokali, trgovine, storitvena in medicinska dejavnost.

V začetku leta 2026 Grafist pričakuje gradbeno dovoljenje za dva

bloka v bližini Levjega gradu (naselje Karat), v katerih bo 80 stanovanj in 270 parkirišč. Informativna cena kvadratnega metra je od 4000 do 5000 evrov, devet desetih stanovanj je rezerviranih, čeprav bloka še nimata gradbenega dovoljenja. Čez dobro leto (2027) bo blizu Levjega gradu (na sedanjem gramoznem parkirišču) začel graditi še naselje Aegida, v katerem bo 240 stanovanj in 400 parkirnih mest. Cena teh še ni znana.

Grafist bo februarja 2026 začel še gradnjo vrstnih hiš in blokov na Markovcu – naselje Žusterna 3, za katero je že pridobil gradbeno dovoljenje. Tu bo zgradil dva manjša stanovanjska bloka s skupno 40 manjšimi stanovanji (od 50 do 70 kvadratnih metrov). Cena kvadratnega metra v njih bo približno 4400 evrov. Poleg teh bodo zgradili še 32 vrstnih hiš. Cena za meter večjih stanovanj v vrstnih hišah, namenjenih predvsem stalnim prebivalcem Kopra, se bo vrtela med 3600 in 4000 evri. Polovica vrstnih hiš je prodanih, nam je zardil Mitja Petrič iz Grafista.

Grafist bo februarja 2026 začel urejati apartmajski hotel v največjem koprskem kolosu Solis. Občina mu je obljubila, da bo lahko na tej prestižni koprski lokaciji zgradil šest nadstropij, v njih bo

64 apartmajev, ki jih deset let ne sme spremeniti v stanovanja, čeprav bodo to v resnici že razkošno opremljena stanovanja.

Na območju Toncicyja še najmanj 500 stanovanj

Nasproti koprškega sodišča, ob Ferrarski cesti, je na parceli nekdanjega Toncicyja že najmanj pol leta odprto gradbišče soseske Nova, ki jo gradi izolsko podjetje Elta, katerega lastnik je Aco Kabanica. Elta si je zastavila načrt, da bo na približno treh hektarih površine v desetih letih zgradila najmanj 500 stanovanj. In to v dveh večjih fazah. V prvi fazi v prvem koreju gradi štiri velike bloke z 10 vhodi in 253 stanovanji, je za Delo povedal Aco Kabanica. Prva stavba s 55 stanovanji bo zgrajena decembra 2026, preostale leta 2027, je obljubil koprski podjetnik. »Stanovanj še ne prodajamo, zainteresirane kupce smo vpisali na čakalno listo, kar bo prvi kriterij pri podpisu kupoprodajnih pogodb. Vse druge informacije,

proces gradnje in vsa vprašanja o soseski Nova bomo predstavili javnosti konec januarja 2026 ali v prvi polovici februarja,« je za Delo povedal Kabanica. Že pred dvema letoma je Kabanica ocenil, da bo prva faza soseske Nova vredna 68 milijonov evrov, danes lahko tej oceni mirno dodamo najmanj pet ali deset milijonov.

Do sredine leta 2026 bodo zaključili tudi velik stanovanjski zalogaj v Izoli. Štirje podjetniki iz podjetja Grafist in gradbenega podjetja Vivoda so odkupili naselje projekt v Livadah, ki je obstal po sporni županski prodaji ruskega poslovnežu Kopileviču pred kakimi petimi leti. Zastavili so projekt *Rezidenca Momento* in zdaj ob Južni cesti končujejo 170 stanovanj v arhitekturno zanimivem slogu. Na 16.000 kvadratnih metrih so za-

snovali 23 nižjih blokov, med njimi pustili dovolj prostora za zelenje in uličice, pod bloki je v garaži 350 parkirnih mest. Iz garaže vodi v vsak blok posebno dvigalo. V *Rezidenci Momento* ni prodanih le še nekaj stanovanj. Cena kvadratnega metra je tu dosegla 4360 evrov, kar 75 odstotkov stanovanj je po besedah podjetja Vivoda prodanih domačinom. Projekt je ocenil na 60 milijonov evrov.

Najemnih stanovanj le za vzorec

Koprška občina vsaj nekoliko skrbi tudi za gradnjo javnih najemnih stanovanj. V preteklih dveh letih je skupaj z javnim stanovanjskim skladom v soseski Nova Dolinska zgradila tri bloke s 166 javnimi najemnimi stanovanji. Letos je občinski stanovanjski sklad začel gradnjo novega (četrtega) stolpiča ob Dolinski cesti s 46 stanovanji, ki bodo dograjena poleti 2027. Občina je pri gradnji tretjega bloka prispevala zemljišče in komunalni prispevek, koprski javni stanovanjski sklad je namenil dodatnih 4,7 milijona, ministrstvo za okolje in prostor je dodalo 4,7 milijona evrov nepovratnih sredstev. Za četrty blok je občina spet prispevala zemljišče in komunalni prispevek, gradnjo bo v celoti financiral kopr-

ski javni stanovanjski sklad – 8,5 milijona evrov. Občini Koper je (bo) uspelo v nekaj letih z državno pomočjo zagotoviti 212 novih javnih najemnih stanovanj, še sedem jih bo obnovila.

V izolski občini bodo prihodnje leto razdelili 16 prenovljenih, doslej praznih stanovanj, upajo tudi, da jim bo v tem letu uspelo pridobiti gradbeno dovoljenje za blok s 34 najemnimi stanovanji. Piranska občina je s stanovanji še najbolj skromna. Lani in letos je obnovila 17 stanovanj, prihodnje leto jih bo še osem. Ima pa že gradbeno dovoljenje za 22 stanovanj v Sečovljah (naselje Košta), vendar se z državnim stanovanjskim skladom še dogovarja o naložbi.

Zaradi vse večjega povpraševanja po stanovanjih v vse bolj omejenem prostoru je v slovenski Istri zdaj čutiti gradbeno evforijo, nekakšno strateško zasedbo dragocenega prostora, kar občine še spodbujajo. Morda najbolj izrazit primer dragocenosti prostora je Grafistova ponudba koprski občini, da ji zgradi tribune na nogometnem stadionu in celo vrtec, če mu občina v zameno dovoli zgraditi hotel ob stadionu. Stanovanja so za domačine predraga, zato se predvsem mladi selijo v notranjost države, v Trst, na Kras in še dlje.

- V prihodnjih petih letih bodo v slovenski Istri zgradili 1500 stanovanj.
- Le petina je najemnih.
- Razpoložljivih parcel je vse manj.
- Stanovanja so za domačine predraga.

4000–5000

evrov stane kvadratni meter novega stanovanja

V slovenski Istri je čutiti gradbeno evforijo, nekakšno strateško zasedbo dragocenega prostora, kar občine še spodbujajo.

V neposredni bližini bodo gradili še več kot 300 stanovanj. Foto Boris Šuligoj

Naslov: Zmaga na natečaju v almatyju, kazahstan

Avtor:

Rubrika/Oddaja: GRADBENI RADAR

Žanr: VEST

Površina/Trajanje: 49,75

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURNI NATEČAJ, ARHITEKTURA, ARHITEKT

ENOTA

Zmaga na natečaju v Almatyju, Kazahstan

Slovenski arhitekturni biro **ENOTA** je bil razglašen za zmagovalca mednarodnega arhitekturnega natečaja za idejno zasnovo urbanega območja **Eastern Gate Polycenter v Almatyju**. Natečaj je organizirala **Občina Almaty** v sodelovanju z mednarodno arhitekturno platformo SHARE Architects.

Podelitev nagrad je potekala v Almatyju in predstavlja pomemben mejnik v strateškem prehodu mesta k policentričnemu modelu urbanega razvoja, kot ga opredeljuje **Masterplan Almaty 2040**. Na natečaj je bilo povabljenih **15 mednarodnih arhitekturnih birojev** iz Evrope, Severne Amerike in Azije. Zmagovalni predlog biroja ENOTA je mednarodna žirija prepoznala po domiselni in koherentni urbanistični zasnovi, ki tog urbanistični raster nadomešča z mrežo peš povezav, urbanih osi in promenad, vsako z lastno prostorsko identiteto. Zasnova vzpostavlja podnebno odzivne soseske z integriranimi krajinskimi ureditvami, ki dajejo poudarek peš dostopnosti, prilagodljivosti prostora in dolgoročni trajnosti.

Po mnenju žirije projekt izstopa zaradi jasne urbanistične logike, visoke stopnje povezanosti ter izjemno prepričljivega trajnostnega koncepta, ki se tesno ujema z ambicijo mesta Almaty po povezovanju gorske krajine z naprednimi zelenimi tehnologijami in sodobnim urbanim načinom bivanja.

29. 12. 2025 **Gradbenik**

Stran/Termin: 8

Naslov: Podaljšanje življenjske dobe betona

Avtor:

Rubrika/Oddaja: GRADBENI RADAR

Žanr: VEST

Površina/Trajanje: 80,28

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

ZAG

Podaljšanje življenjske dobe betona

Beton ni več en, s strokovnim pristopom pa lahko podaljšamo njegovo življenjsko dobo. Zato je potrebno izvajati kontinuiran monitoring, opravljati destruktivne in nedestruktivne posege v njegovo substanco in ga po opravljenih posegih tudi ustrezno vzdrževati. Na ZAG-u je **2. decembra** potekal odlično obiskan »Posvet o izzivih prenovne betona dediščine 20. stoletja«, ki ga je vodila doc. dr. **Sabina Dolenec**. Predstavljene

teme so naslavljal problematiko ohranjanja **Plečnikove UNESCO dediščine** in vse ostale dediščine arhitektov in gradbenikov, ki so v dvajsetem stoletju oblikovali grajeni prostor in predstavlja dediščinsko vrednoto tudi v 21. stoletju.

Interdisciplinaren pristop k izzivom ohranjanja betonov bo predvidoma združen v konservatorskih smernicah, ki se bodo oblikovale v prihajajočem letu. Načrtuje se tudi **oblikovanje medinstitucionalne skupine strokovnjakov**, ki se bo ukvarjala s tem področjem, saj do sedaj na področju konservatorstva takšne strokovne skupine v Sloveniji še nimamo.

Posvet je združil strokovnjake, ki se ukvarjajo z raziskavami tega zahtevnega materiala, arhitekta, ki so v stiku z zgradbami moderne arhitekturne dediščine, konservatorje, konservatorje-restavradorje, upravljavce in druge deležnike.

Posvet smo organizirali **Zavod za gradbeništvo Slovenije**, v sodelovanju z **Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije**, **Združenjem zgodovinskih mest Slovenije**, **ICOMOS Slovenije** in **E-RIHS Slovenije**.

Program posveta je bil zelo bogat in naši sodelavci so pripravili precej prispevkov iz katerih je vidno, da ZAG pokriva širok spekter preiskav betona.

Naslov: Gradnja nove železniške postaje Ljubljana

Avtor:

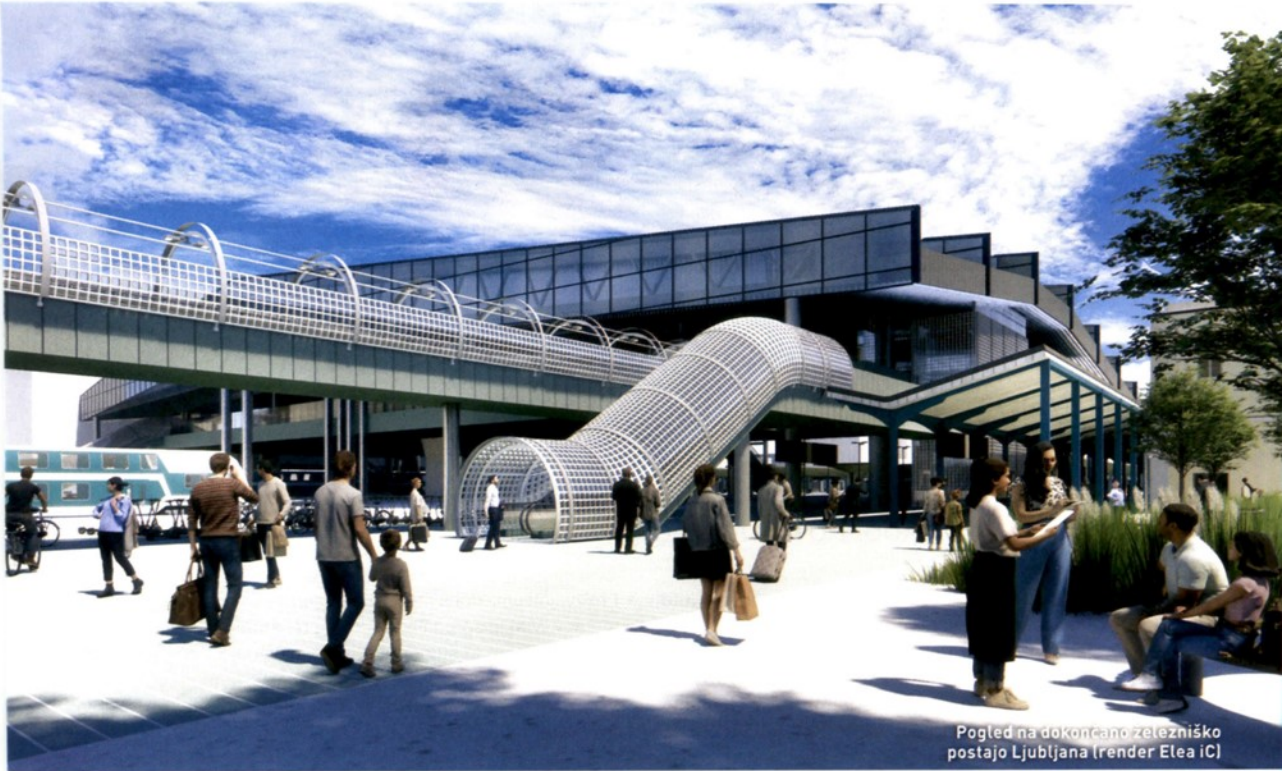
Rubrika/Oddaja: PROJEKTI

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.347,33

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Pogled na dokončano železniško postajo Ljubljana (render Elea iC)

GRADNJA NOVE ŽELEZNIŠKE POSTAJE LJUBLJANA

Sredi Ljubljane poteka gradnja nujno potrebne in dolgo pričakovane nove železniške postaje, saj je stara stavba premajhna, preobremenjena in infrastrukturno zastarela.

V središču Ljubljane, na območju med Dunajsko, Vilharjevo in Masarykovo cesto ter podvozom Šmartinske ceste pod železniško progo, torej na stičišču glavnih vpadnih cest in regionalnih železniških prog, nastaja nov potniški center (PCL) z novo železniško in avtobusno postajo. Območje je veliko križišče in osrednja prestopna točka potnikov javnega potniškega prometa v državi. Projekt se neposredno navezuje na več objektov v izgradnji, med njimi obsežen kompleks Emonika in poslovno stavbo Vilharia. V križišču z Njogoševo cesto je v načrtu nova stolpnica Masarykova. Omenjene novogradnje so poleg preobremenjene in infrastrukturno zastarele železniške postaje še dodatni povod za nujno obnovo infrastrukture.

Pomemben del novih infrastrukturnih objektov bo nova železniška postaja. Ena

največjih infrastrukturnih prenov v državi bo postajo »spremenila v sodoben multimodalni prometni center, povežala zgodovinsko zgrajeno okolje s prihodnostjo mobilnosti ter na novo definirala vozlišče Ljubljane znotraj evropskega železniškega omrežja«.

Elea iC in železniška postaja

Ključni projektant in inženirski partner pri gradnji nove železniške postaje Ljubljana, odgovoren za [arhitekturno](#) in tehnično zasnovo, infrastrukturne projekte in povezavo z urbanim okoljem znotraj širšega potniškega centra, je Elea iC – Projektiranje in svetovanje, d.o.o. Pomembno strokovno in projektno-tehnično vlogo ima tudi pri gradnji širšega Potniškega centra Ljubljana.

Kot je omenjeno v dokumentaciji Elea iC, je železniška postaja zasnovana je kot

edinstvena zgradba, zasnovana kot most oziroma nadkritje čez obstoječe železniške tire, ki bo nad tiri povežal severni del območja (Bežigrad) z južnim (Center).

Na približno 19.000 m² površine bo več prostorskih enot, ki se bodo med seboj funkcionalno ali programsko dopolnjevale. V središču potniškega centra bo novo postajno poslopje s peroni, ki bo neposredno povezano z zdajšnjo kulturno zaščiteno železniško postajo.

Nadgradnja železniške infrastrukture zajema nov nadhod s postajno dvorano, preureditev potniških in tovornih tirov z novimi pokritimi peroni, prenovljen in razširjen podhod ter prenovno starega postajnega poslopja z ureditvijo zelenih trgov na vzhodni in zahodni strani.

Streho nadhoda dvorane tvori štirikapna struktura, ki se razpira čez tire in

Tamara Rijavec, univ. dipl. inž. arh.
in Marko Pavlinjek, univ. dipl. inž. grad.

Več podrobnosti o projektu sta za revijo Gradbenik povedala **Tamara Rijavec**, univ. dipl. inž. arh., članica projektne skupine za pripravo arhitekturnih in urbanističnih rešitev pri projektu železniške postaje, in **Marko Pavlinjek**, univ. dipl. inž. grad.,

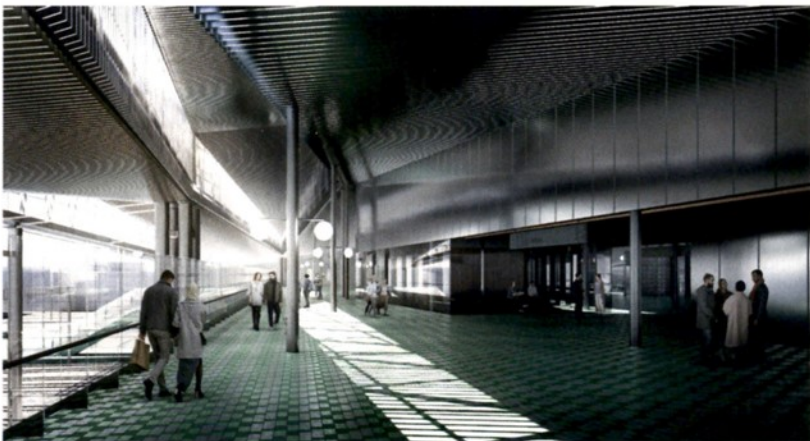
110 m, površine 9.900 m². Betonski stebri so postavljeni na uvrtnih betonskih pilotih, ki segajo kar 18 metrov v globino in to predvsem zaradi velikih razponov in velikih obremenitev ter zagotovitve možnosti, da bo nekoč v prihodnost tam potekal podzemni koridor železniške trase.

Nosilni sistem konstrukcije je na severu in jugu podprt s po štirimi betonskimi stebri premera 140 cm ter s po štirimi jeklenimi stebri votlega okroglega preseka premera 810 mm. V sredini je objekt podprt z robustnimi, močnimi betonskimi slopi dolžine 430 cm in debeline 120 cm, izven

spušča v smeri peronov. Njena geometrija lomljenih ploskev bo preko lamel prepuščala svetlobo v dvorano. Potniki bodo med peroni in postajno dvorano prehajali po tekočih stopnicah in dvigalih. Kolesarji in pešci bodo med centrom mesta in Bežigradom prehajali skozi razširjen podhod mimo lokalov, servisnih prostorov in kolesarnice.

Današnje staro postajno poslopje bo na zahodni strani obdano z zelenimi površinami, zasnovanimi v odprt prostor, ki omogoča dobro orientacijo in dostopnost iz vseh smeri. Nov drevesni nasad bo zagotavljal senco in omilil škodljive vplive s ceste in železnice.

Posebno pozornost so v Elei iC namenili trajnostnemu ravnanju s padavinsko vodo, ki se bo zadrževala na površju in prispevala k izboljšanju mikroklima. Projekt upošteva vrsto dolgoročnih okoljskih ciljev za zmanjšanje hrupa, toplogrednih plinov, upravljanje padavinskih voda, izboljšanje kakovosti zraka ter za blaženje temperaturnih ekstremov.

Notranjost nove postaje

[render Elea iC]

vodja tima Visoke gradnje in partner Elea iC, ki se ukvarja s statiko pri tem projektu.

Nova železniška postaja – kot nadhod čez tire s postajno dvorano – bo velika 100 x 40 metrov, torej površine 4.000 m², del nove postaje pa bo tudi mezanin v velikosti 1.000 m². Streha bo velikosti 90 x

območja obešene konstrukcije na streho pa z jeklenimi ovalnimi stebri dolžine/širine 800/560 mm. Jeklene stebre so zaradi izrednih dimenzij pripeljali z ladjo s Kitajske.

Streho postaje nosi 32 strešnih paličnih nosilcev razpona preko 45 m. Paličja so bila pripeljana po kosih dolžine 12 m iz Turčije, sestavljena na gradbišču na tleh in dvignjena enem kosu. Najtežji nosilec, ki ga je bilo potrebno dvigniti, je imel maso 60 ton.

V novo stavbo bodo do novembra prihodnjega leta vgradili okoli 2500 ton jekla in nekaj več kot tri tisoč kubičnih metrov betona. Pod zemljo bo skupaj vgrajenih še 1700 kubičnih metrov betona in 180 ton armature v samih pilotih.

Skrb za okolje in ljudi

- Streho nove postaje bodo prekrivali fotovoltaični paneli.
- Novi nadstreški (vseh je 157) nad peroni so enake oblike kot stari (zvitoperjeni), so montažni, izdelani po kosih in zmontirani na gradbišču. Prekriti bodo z ekstenzivno ozelenitvijo, ki vključuje mah,

Podatki o novi železniški postaji

Tip projekta:	Novogradnja - nadhod s postajno dvorano
Lokacija:	Ljubljana, Slovenija
Kvadratura:	8.600 m ²
Invest. vrednost:	51.000.000 €
Čas izvedbe:	2021 - v teku
Storitve:	Arhitektura, gradbene konstrukcije strojne in elektro inštalacije, prometna ureditev, zunanja infrastruktura: IDZ, PGD
Arhitektura:	Sadar+Vuga, Elea iC
Investitor:	Ministrstvo za infrastrukturo RS, Direkcija RS za infrastrukturo
Glavni izvajalci:	Konzorcij domačih gradbincev (vključno s podjetji kot so SŽ-ŽGP, Kolektor Koling, CGP in Pomgrad) in nekaj manjših tujih podizvajalcev.

Razširjen podhod, prijazen in svetel zaradi uporabe steklenih zidakov [render Elea iC]

trave in druge lahke rastline. Ozelenitev zmanjšuje toplotne učinke urbanega okolja, ustvarja prijetno mikroklimo in izboljšuje vizualno podobo postaje.

- Veliko pozornosti je namenjeno revitalizaciji centra mesta, tudi z vzpostavljanjem kvalitetnega javnega prostora.

in notranjih pregrad, kar v objekt vnaša razpršeno naravno svetlobo in hkrati ohranja vizualno povezavo s tradicijo industrijske gradnje. Masivni stekleni elementi pomagajo pri dušenju hrupa železniškega prometa.

- Konstrukcija je kombinacija visokokakovostnega vidnega betona in vitkih jeklenih profilov, kar daje objektu sodoben, tehnološki videz.
 - Streha postaje spominja na origami (japonsko umetnost zlaganja papirja).
 - Nadhod nad tiri in razširjen podhod bosta v bistvu dvignjena oziroma spuščena mestna ulica, namenjena vsem, ne le potnikom. Podhod bo namenjen tudi kolesarjem.
- Poudariti je potrebno, da gre za izredno zahteven projekt, tako zaradi velikosti, kompleksnosti, nujnosti usklajevanja, največji izziv pa predstavlja dejstvo, da mora železniški promet ves čas gradnje nemoteno potekati.
- Zunanja gradbena dela na severni strani postaje so že končana, izvedba strešne konstrukcije nadhoda in gradnja del

Izzivi statike

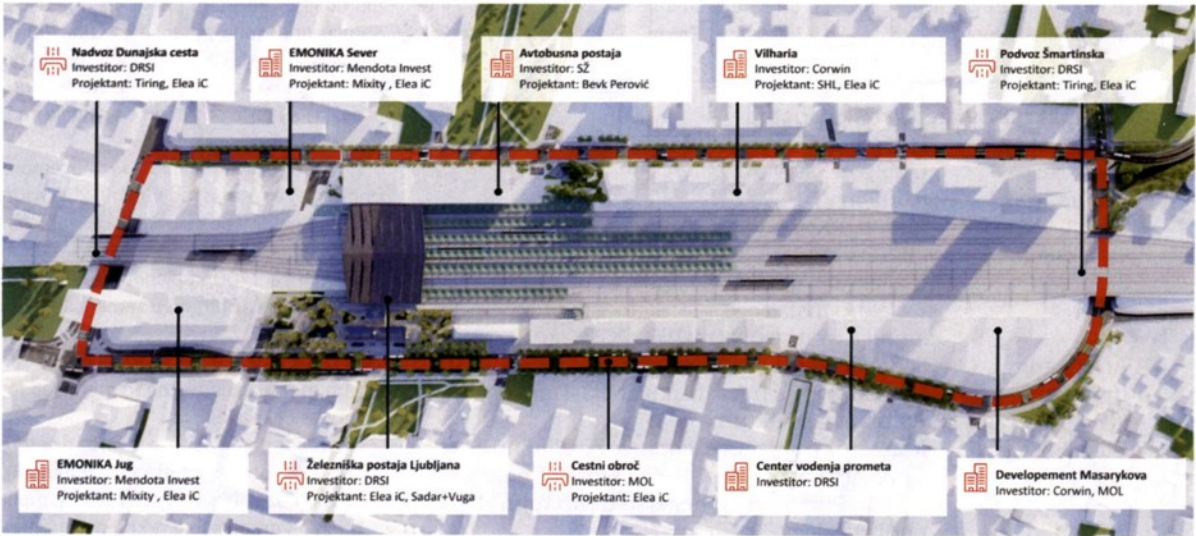
- Dinamične obremenitve: konstrukcija mora absorbirati vibracije, ki jih povzročajo težki tovorni in hitri potniški vlaki pod njo.
- Veliki razponi: premoščanje več kot 10 tirov brez vmesnih podpor, ki bi ovirale prometne profile, zahteva uporabo jekla visoke trdnosti in precizno prednapenjanje.

Zahtevna strešna konstrukcija

Zanimivosti

- Pod postajo je zgrajeno zaklonišče v dveh nadstropjih, v vsakem bo prostora za 300 ljudi.
- Posebnost postaje je uporaba steklenih zidakov na določenih delih fasade

Območje novega potniškega centra Ljubljana

Nova železniška postaja med gradnjo

peronov in nadstreškov se seli na južno stran, ki je pravzaprav zrcalna podoba severne strani. Železniška postaja bo dokončana do konca prihodnjega leta.

Železniška postaja Ljubljana med gradnjo

Stara ljubljanska železniška postaja

Železniška postaja Ljubljana je bila zgrajena leta 1849 kot del Južne železnice Dunaj–Ljubljana–Trst. Istega leta je bila tudi uradno odprta za promet, skupaj z odprtjem proge Celje–Ljubljana 16. septembra 1849. Prvotna postaja je bila preprosta zgradba, od takrat so jo seveda večkrat prenovili in razširili zaradi dodajanja novih prog, večjega prometa in modernizacije infrastrukture. Sedanjo podobo je dobila v prvi polovici 20. stoletja. Z leti je postala preobremenjena in infrastrukturno zastarela, kar je eden glavnih razlogov za gradnjo nove postaje.

Elea iC

Elea iC projektiranje in svetovanje d.o.o. je eden izmed največjih interdisciplinarnih ponudnikov inženirskih in arhitekturnih storitev v Sloveniji. Odlikuje jih iskanje ekonomskih in trajnostnih odgovorov na konstrukcijska, bivanjska, transportna, komunikacijska in ekološka vprašanja našega časa. Podjetje je bilo ustanovljeno leta 1991. Da bi lažje dostopalo do mednarodnih trgov, se je leta 2002 pridružilo avstrijski interdisciplinarni konzultantski skupini iC Group in tako postalo Elea iC. V podjetju je trenutno zaposlenih že več kot 100 strokovnjakov z različnih področij delavnosti.

Področje njihovega delovanja je zelo široko: primarna in izvirna kompetenca podjetja Elea iC je konstrukcijsko inženirstvo, specializirani so za področja cest, vodovoda, kanalizacije ter elektro ali telekomunikacijskih komunalnih vodov, njihova dejavnost obsega tudi področje predorov in geotehnike (sodelovali so pri gradnji ali obnovi skorajda vseh predorov v Sloveniji v zadnjih dvajsetih letih), ukvarjajo se z geologijo in hidrogeologijo (geologija skupaj z geotehniko in hidrogeologijo tvori izhodišče vsakega projekta), na področju arhitekture razvijajo celostne projekte z visoko mero odgovornosti do naravnega, grajenega, kulturnega in sociološkega konteksta, nudijo pa tudi projektno vodenje in nadzor - vodenje kompleksnih, raznovrstnih in širokih interdisciplinarnih projektov visoke, nizke in podzemne gradnje. V Elei se zavedajo pomembnosti digitalizacije gradbenega sektorja (BIM – Informacijsko modeliranje građenj), saj to predstavlja resno, pozitivno spremembo v načinu načrtovanja, izvedbe in upravljanja investicijskih projektov z namenom, da bi dvignili produktivnost in optimizirali delovne procese, znižali tveganja oz. zgodaj zaznali skrite napake in napačne odločitve, dvignili kakovost končnih produktov ter posledično ugled gradbene stroke. BIM je tako integriran v vse ključne procese načrtovanja, vodenja projektov in nadzora ter v vsa inženirska področja v našem podjetju.

So ustanovitelji in člani več delovnih skupin za razvoj standardov in smernic BIM in aktivno sodelujejo z razvijalci programske opreme.

Reference

V podjetju Elea iC se po 34 letih dela lahko pohvalijo s številnimi uspešnimi projekti v Sloveniji in tujini (vseh skupaj je več kot 4.200), mnogi med njimi so dobili tudi številne nagrade za arhitekturo in inženirske dosežke. Med najbolj znanimi in odmevnimi projekti, pri katerih sodelujejo oz. so sodelovali, so:

- Biotehnoško stičišče Nacionalnega Inštituta za biologijo, Ljubljana,
- Predor Arlinger, Nemčija,
- Muzej sodobne umetnosti Bled »Lah Contemporary«,
- Hotel Four Points by Sheraton, Ljubljana,
- Drugi tir Divača-Koper,
- Most Piškovca pri Bledu,
- Predorsko vozlišče Sydney, Avstralija,
- Poslovno-stanovanjski objekt Šumi, Ljubljana,
- Železniški Predor Granitztal, Avstrija,
- Optimizacija geometrije stropnih lamel trgovskega centra Vič (Ljubljana),
- Trgovski objekt IKEA, Ljubljana,
- Predor Karavanke,
- Logistični center Lidl, Arja vas pri Celju,
- Železniška proga Maribor–Šentilj (predor Pekel),
- Predor Semmering, Avstrija,
- Hotel Intcontinental, Ljubljana,
- Prenova železniške postaje Nova gorica,
- Predor Šentvid,
- Trgovski center Aleja.

Naslov: Beton in armiran beton tehnični in likovni prestiž sodobne arhitekture

Avtor: Živa Deu

Rubrika/Oddaja: /

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.676,13

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

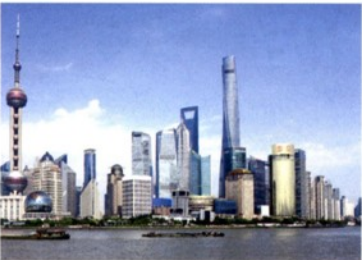
Guggenheimov muzej v Bilbau je arhitektu Franku Gehryju prinesel mednarodno slavo. Avtor si je muzej zamislil kot dinamično strukturo, oblečeno v blešče sive titanove plošče, steklo in apnenec. V arhitekturo, tako je razložil sam, je ujel simbolni prehod mesta iz industrijske preteklosti v sodobno kulturno središče (foto: Ž. Deu).

BETON IN ARMIRAN BETON

TEHNIČNI IN LIKOVNI PRESTIŽ SODOBNE ARHITEKTURE

- Besedilo:
prof. dr. Živa Deu
- : Beton, pogosto ojačan z železno
 - : armaturo, je danes ob jeklu
 - : najpomembnejši gradbeni material.

Umetnostno oblikovane stavbe, ki se pnejo med in nad oblake, vse so postavljene z namenom razkazovanja moči, uspešnosti in bogastva posameznikov in družb, so izdelane iz armiranega betona, jekla in stekla. Beton z železno armaturo,

Ena izmed najvišjih stavb na svetu že deset let stoji v največjem kitajskem mestu, svetovnem finančnem središču, Šanghaj. Osrednje deblo 632 m visokega stolpa je sestavljeno iz betonskega jedra in jeklenih stebrov, obešeno fasado pa sestavlja 20.000 steklenih panelov [vir: Wikipedija]

izdelan iz cementa, ki ga je leta 1824 izumil angleški zidar Joseph Aspdin, je danes ob jeklu najpomembnejši gradbeni material. Na leto ga po svetu proizvedejo več milijonov ton.

Prva »cementarna«

Izvedbe likovno osupljivih arhitektur, stavb zapletenih oblik in izjemnih višin, ki s svojo strukturno izvirnostjo osvajajo svet, z domišljeno konstrukcijo pa morajo dobro kljubovati tudi naravnim ujmam, kot so potresi in močni vetrovi, si brez podpore sodobne tehnologije in tehnike ni moč predstavljati. Med materiali, ki že desetletja uspešno strežejo novim arhitekturnim domislicam, je izpostavljen cement, fino zmleto hidravlično vezivo, običajno sive barve. Cement je osnovna sestavina betona, malte, ometa.

Čeprav gradbene ostaline in pisni viri kažejo, da so cementu podobno vezivo poznali že rimski zidarji, ki so po naključju

odkrili, da se apnena malta, v katero je zmešan vulkanski pesek, ki ga je posebno veliko okoli mesteca Puteoli (Pozzuoli) pod vulkanom Vezuvom, izjemno imenitno otrdi.

Uporaba cementa in iz njega izdelane ga betona kot novega gradbenega materiala, se je uveljavila šele v drugi polovici devetnajstega stoletja. Približno dve desetletji po tem, ko je angleški zidar Joseph Aspdin izumil in v domači delavnici tudi začel s proizvodnjo veziva, s pomočjo katerega je bilo moč izdelati izdelke, ki so bili po trdnosti primerljivi s tedaj v Angliji priljubljenim kamnom z otoka Portland. Vezivo, ki ga je zidar leta 1824 tudi patentiral, se je zaradi dodatnih silikatov strjevalo celo pod vodo, je imenoval portlandski cement. Aspdin je v peči (najverjetneje v peči za žganje apna) pri visoki temperaturi žgal zmes, sestavljeno iz 75 odstotkov apnenca (kalcijev karbonat) in 25 odstotkov gline (aluminijevi silikati),

in tako dobil klinker, ki ga je zmlel v portlandski cement.

Pridobivanje portlandskega in drugih posebnih visoko odpornih vrst cementov je danes zvezano s tehnološko visoko razvito opremo (drobilci, mlini, peči), postopek izdelave ter priprava osnovnih surovin, mešanje, žganje in mletje cementnega klinkerja pa sta ostala vse od patentiranega izuma Josepha Aspdina nespremenjena. Novost sodobnega časa predstavljajo le mineralni dodatki, ki vplivajo na hitrost vezanja in kakovost strnjevanja izbranega agregata (pesek, prod, gramoz in druge brez pravila zraščene mineralne tvorbe) v nepogrešljive cementne malte, omete, betone.

Izhodišni surovini za pripravo cementa sta še vedno apnenec - CaCO_3 (75 odstotkov) in glina (25 odstotkov), ki jo sestavljajo pretežno aluminijevi silikati, s pomembnimi deleži železovih oksidov in oksidov alkalnih kovin. Pomembno je, da pripravljen sestav vsebuje primesi, ki izboljšajo taljivost. Pripravljene surovine najprej zdrobijo in drobno zmlejejo, nato jih mešajo v opisanem razmerju. Razmerje vpliva na kakovost cementa, tako na primer cement, ki vsebuje preveč apnenca (čiste hribine) nabreka, če pa ima preveč gline, hitro veže, kar zmanjša njegovo trdnost. Zaradi nepravilnega razmerja lahko

mešanica surovin že med žganjem veže in pri tem razpade v neuporaben zdrob.

Temeljna sestavina navadnega (portlandski) cementa je trikalcijski silikat ($3\text{CaO} \cdot \text{SiO}_2$), strjevanje pa je hkrati kemijski in fizikalni proces. Danes gradbena industrija poleg »navadnega« cementa izdelujejo tudi posebne vrste cementov za izbrana in zahtevnejša dela: beli cementi, cementi visoke odpornosti, taljeni (gliničasti) cementi, fužinarski cementi in tako dalje.

Armiran beton, železobeton - gradivo genijev arhitekturne umetnosti

Sočasno z razširjeno uporabo betona, mešanice cementa in agregata, se je na prelomu devetnajstega v dvajseto stoletje v gradbeništvu in arhitekturi uveljavljala tudi uporaba kovine. Naslednji dosežek gradbene tehnike je bila združitev obeh. Izum pripisujejo vrtnarju Monnierju, ki je leta 1868 utrdil betonske cvetlične posode tako, da je v pripravljeno zmes vložil mrežo in žice. Armiran beton, ki ga mnogi označujejo za najpopolnejši gradbeni material, se je hitro uveljavil v vseh vejah gradbenišтва.

Nad cementom, betonom in armiranim betonom so bili še posebej navdušeni arhitekti, ki so v arhitekturni umetnosti bili in so v vseh časih iskali novega in drugačnega. Uporaba armiranega betona jim je omogočila: prvič, hitro odrivanje starega, v njihovih očeh preživelega, drugič, snovanje in izvedbo oblik, s katerimi so v mnogih pogledih presegli lastne vizije o novi, moderni arhitekturni umetnosti. Mnogi raziskovalci so obdobje prve generacije utiralcev novih umetnostnih poti v arhitekturi označili za čas, ko sta se misel in snov razvili hkrati in se strnili v veličastno epopejo človeškega duha. Med prvimi, ki so v začetku dvajsetega stoletja gradnjo na star zidarski način zamenjali z uporabo armiranega betona, ki jim je omogočal izvirno, drzno, plastično, dinamično in likovno čisto arhitekturo, izstopajo arhitekti: Mendelsohn, Wright, Gropius, Le Corbusier, Mies van der Rohe, Loss in drugi.

Po opisanih načelih – drugačna od tedaj videnege – je stavba, ki jo je zasnoval Erich Mendelsohn v Postamu pri Berlinu. Einsteinturm, armiranobetonska zgradba, namenjena astrofizikalnim eksperimentom velikega teoretika, je realizacija skic, ki jih je arhitekt izdelal med prvo vojno. Arhitektura stavbe, postavljena je bila leta 1919, je inventivna plastična kreacija,

Vezivo, ki je sestavljeno iz vulkanskega peska in gašenega apna in ima cementu podobne lastnosti, so uporabljali rimski graditelji pri izdelavi t. i. rimske malte. Njene izvrstne lastnosti podpirajo ostaline mesta Herculaneum in palače rimskega cesarja Tiberija na otoku Capri. (foto: Ž. Deu)

S pomočjo t. i. rimske malte je zgrajen tudi znameniti Partenon v Rimu z betonsko kupolo, ki nima vgrajene armature (vir: <https://vsapotovanja.si/>)

BETONI

sestavljena iz med seboj zvezanih organskih oblik. »V skicah in pri njegovih najboljših delih presenečajo smeje kombinacije naloženih, predrzno naprej pomaknjenih konstrukcij in masivov, ki se strmo dvigajo k višku, silni kontrasti zaprtih stavbnih mas in na široko raztrganih zastekljenih površin, ki transparentno svetijo iz notranjščine, ritmična menjava gladkih površin in naloženih horizontal, ki boleče poudarjajo nadstropno členitev.« (Mušič, Marjan. 1968: 192. Veliki arhitekti III. Založba Obzorja, Maribor.)

S svojo izvirno podobo arhitektura iz armiranega betona, sivega in gladkega materiala, predstavlja tudi svojevrstno in zavestno zanikanje iskanja vzorov v preteklih arhitekturnih stvaritvah. Ne samo Mendelshon, tudi drugi sodobniki so bili prepričani, da se mora do novega izraza dokopati vsak arhitekt sam.

Einsteinturm v Potsdamu pri Berlinu. Stavba potrjuje avtorjevo (Erich Mendelsohn) življenjsko vodilo, da mora s svojim delom vsak umetnik pokazati svoj pogled na svet, predstaviti svoja občutenja, to pa mu omogoča novo gradivo – armiran beton
(foto: <https://de.wikipedia.org/wiki/Einsteinturm>)

Vidni beton – obvezna izreka lepega in sodobnega

Gradivi beton in železobetonski sta v gradbeništvu in arhitekturi zagotovo na vrhu piramide novih pridobitev, zaradi katerih je pričela klasična gradnja s pomensko vloga nosilnega zidu postopoma usihati. Uveljavili sta se gradnja iz monolitnih armiranobetonskih sten in skeletna gradnja, ki je dovoljevala uporabo industrijsko pripravljenih elementov, inženirji in arhitekti pa so postali strastni preizkuševalci novih gradiv in mnogi med njimi so znali izvrstno izrabiti vse njihove možnosti. Tako pri monolitni gradnji kot tudi pri skeletni

gradnji, ki je bila dopolnjena z različnimi polnili, je postal sodoben okrasni element viden beton.

Izdelava stavbnega ovoja iz armiranega betona z obrazom iz vidnega betona, pa naj bodo sestavine ovoja monolitne stene ali pa polnila skeletnega okostja z vidnimi deli konstrukcije, pa je veliko bolj zahtevna, kot se zdi na prvi pogled. Lep videz vidne betonske površine v fasadni strukturi je odvisen od ustrezne sestave betona in izjemno natančno izdelane opažne plošče, ki je lahko lesena, jeklena ali je izdelana iz umetnih materialov. Malomarnost in nenatančnost pri izvedbi vidnega betona se namreč maščuje z napakami, ki degradirajo zelen videz.

Med slednje sodijo packe, lise in vidni stiki med posameznimi sloji vgrajevanja. Zato morajo izvajalci uporabljati dobro zatesnjene, učvrščene in čiste opaže, vgrajevanje betona pa mora biti čim krajše in kar se da enakomerno. Slednje dosežemo z uporabo betonskih črpalk, z uporabo dodatkov zavlačevalcev strjevanja in pravilno vibracijo.

Viden beton lahko poškoduje tudi odvečna količina vode, ki pri strjevanju betona prodre na površino. Na njej nastanejo lise, ki jih strokovno imenujemo marmorni efekt. Poškodba je povezana z vgradnjo nepravilne betonske mešanice ali še slabše, da smo beton vgrajevali v deževnem vremenu.

Gladko vidno betonsko površino lahko močno poškoduje tudi korozija armature, ki jo povzroči dež. Na mestih, kjer je armatura v neposredni bližini vidne betonske površine ali je celo del nje, se pojavijo rjavi madeži. Poškodbo lahko preprečimo z zaščito armature pred vremenskimi vplivi. Zaščitimo jo s folijo ali cementnim mlekom, katerega moramo pred vgrajevanjem betona odstraniti.

Napak pri izvedbi, s katerimi zmanjšamo lepoto vidnega betona, pa še ni konec. Vgrajevanje betona v hladnem in vlažnem vremenu upočasni njegovo strjevanje in pri procesu hidratacije se kalcijev hidroksid lažje sprostí iz cementnega mleka. S pomočjo vode prodre na površje, kjer se veže z ogljikovo kislino. Nastane težko topljiv kalcijev karbonat, ki se na betonski površini izrazi z belimi lisami.

In še, sivo enovito barvo vidnega betona spremenijo tudi temno sive in črne obloge prahu in smoga, svoje pa naredi tudi kisel dež, ki počasi najeda enovito površinsko strukturo.

Konstrukcija v armiranem betonu se je odstrla, merilo lepega so postale čiste geometrične oblike, ki so se zlivale v eleganten skulpture. Edini okras so lahko sledi oblikovanega in odstranjenega opaža. Le Corbusier, sodna palača, Kapitol Chandigarha
(foto: Wikipedija)

Predstavljene nevšečnosti lahko omilimo z dodatno površinsko obdelavo in zaščito na ogled postavljenega stavbnega

Zob časa vidnim delom betonske in železobetonske konstrukcije ni naklonjen. Na površinah se nalaga umazanija, pogosti so rjavi madeži, posledica rjavenja armature, pa tudi njegova toplotna prevodnost ni ugodna. Stavbe pestijo toplotni mostovi, rešitve brez spremembe oblike – likovnega izraza arhitekture – ni.
(foto: Ž. Deu)

Struktura opažne površine in pozicija opaznih povezav določata videz betonske površine. Opažna ploskev je lahko narejena iz lesa, jekla ali umetnih materialov. (foto: Ž. Deu)

ovoja. Med tehnikami dodatne obdelave vidnega betona, sten in drugih konstrukcijskih členov, je pogosto izpiranje z vodo pod pritiskom. S postopkom izpiranja odstranimo vrhno plasti že zvezanega cementa, videz peskaste površine pa je odvisne od moči izpiranja. Podobno strukturo dobimo tudi s peskanjem.

Gladko odsevno površino vidnega betona dobimo z brušenjem, različno grobe površine pa s flambiranjem, metličenjem, štokanjem, bosiranjem in špičenjem. Viden beton lahko tudi obarvamo in ga z različnimi premazi zaščitimo pred nezaželenimi vplivi iz okolja.

Prevzemanje arhitekturnih novosti v domačem prostoru

V času izzvenevanja starih slogov in uvajanja novih meril lepega je bil prvak na oddelku za arhitekturo Tehniške fakultete Univerze v Ljubljani redni profesor arhitekt Jože Plečnik. Mojster novih gibanj ni sprejel najbolje. »Naš arhitekt se ni odločil, da bi opustil poglobljanje v oblikovno problematiko in sprejel v svojem bistvu neumetniška izhodišča funkcionalizma.« (Marjan, Mušič. 1986: 150. Jože Plečnik. Partizanska knjiga Ljubljana). Železobetonski je označil kot mrzel nepravi material, saj je to zmes, ki je narejena v laboratoriju. Ljubil je kamen in les in bil je prepričan, da je lahko tudi novo, avantgardno, ubrano po klasičnih estetskih pravilih. Toda široko uveljavljene smernice novega, sodobnega, modernega arhitekturnega oblikovanja – kot so ravna streha, čisti in gladki kubusi izdelani iz armiranega betona, s sivim ovojem vidnega betona, brez navlake okrasja, brez mešanja barv in brez obvezno vidne simetrije, okna tam, kjer so zaradi razporeditve prostorov v notranjosti resnično

potrebna – so postopoma pričele osvajati slovenski arhitekturni prostor.

V monografiji Izpoved, ki jo je napisal Plečnikov študent Janko Omahen, bemo: »Takrat sem se spomnil na tiste kavarniške čase (čas študija pri Plečniku in Vurniku od 1922 do 1927, opomba Deu), ko smo se navduševali za novo svežo in mlado rast v arhitekturi. Kako smo iskali in se prepričevali in kako smo stari svet z vso mogočno tradicijo pokopavali vsakič, kadar smo se sestali, spet

Načrte za stavbo, družinsko hišo z ateljejem, je Tone Kralj izdelal med svojim študijem v Vurnikovem seminarju na Oddelku za arhitekturo tedanje Tehnične fakultete v Ljubljani. Plastično modelirano stavbno telo, ki ga je sprva pokrivala ravna streha, je izdelano iz železobetona. (foto: Ž. Deu)

Leta 1936 so graditelji večstanovanjske hiše do tedaj uveljavljene lesene stropne zamenjali z železobetonskimi, s katerimi so povezali opečno ostenje. Pri prenovi enega od stanovanj v hiši so se lastniki odločili, da jih odstrejo kot tehnično in likovno zanimivost. (foto: Ž. Deu)

na novo.« (Omahen, Janko. 1976: 57. Izpoved. Cankarjeva založba, Ljubljana)

Tako se je, navkljub drugačnemu videzu uveljavljenega in spoštovanega mentorja in učitelja Jožeta Plečnika, ki je aktualne pobude subjektivno pregnetel, njegova dela pa se močno razlikujejo od del sodobnikov, z lastnim izobraževanjem in spremljanjem arhitekturnih novosti v prvih desetletjih dvajsetega stoletja izoblikoval rod, ki se je s svojim, tudi izvirnim in visoko ustvarjalnim

delom popolnoma predal »mednarodnemu slogu«, imenovanemu moderna.

Arhitekti Maks Strenar, Vladimir Šubic, Herman Hus, Dragutin Fatur, Miroslav Kos, Aleksander Dev, Jože Sivec, Vladimir Mušič, Vladimir Šubic, France Tomažič, Ivo Medved, Emil Navinšek, Feri Novak

in drugi, so tedaj na številnih gradbiščih postavljali z izrazom novo osvojenih meril lepega tipološko inovativne in eminentne stavbe, tudi večstanovanjske hiše z bolj ali manj drznimi železobetonskimi

BETONI

konstrukcijami. Če so v začetku dvajsetega stoletja železobetonske konstrukcije, na primer strop in stopnišča, ki so se tedaj pričele uvajati v arhitekturo, prepustili tujim stavbnim podjetjem, specializiranim za taka dela, so jih čez tri desetletja vgrajevali že domači stavbeniki.

Novosti pa se niso vpenjale samo v visoko zahtevno arhitekturo, ampak so nove tehnične možnosti in nov likovni jezik arhitekti uporabljali tudi pri snovanju enodružinskih stanovanjskih hiš za petične meščane, ki so se pričele množiti v prostorih zelenih obročev mest.

V Ljubljani je bila znaniška novega enodružinska hiša slikarja in kiparja Toneta Kralja. Umetnik, arhitekturno izobražen iskalec novih poti, tlakovanih z uporabo sodobnih gradiv, prevsem betona in železobetona, je leta 1925 postavil lasten dom po svojih zamislih. Načrte zanjo je izdelal v času študija arhitekture v Vurnikovem seminarju. »Med gradnjo so nenavadno hišo hodili gledat celo iz središča mesta, je razložila žena avtorja, Mara Kralj. Toliko bolj, ker je bila stavba pokrita z ravno streho, prvo ravno streho v Ljubljani.« (Živa Deu, 2008 : 112. Arhitektura domov znanih Slovencev. Založba Kmečki glas, Ljubljana.)

Uporaba sodobnih gradiv, predvsem betona in železobetona, je močno vplivala tudi na spremenjeno videnje lepega. V drugi polovici 20. stoletja je modeliranje z uporabo vidnega betona (armiranega betona) ter odstiranje vidnih delov skeletne konstrukcije postalo obvezen pečat moderne arhitekturne izraznosti. Naštetimo le peščico arhitekturnih del med vrednimi, za vzor: Boris Pipan: Tribuna športnega parka Branik v Mariboru (1965); Sever Savin: Garažna hiša na Poljanah (1969); Oton Jugovec: železobetonska konstrukcija prenovljene cerkve v Retečah (1971), Edvard Ravnikar: stanovanjski kompleks Ferantov vrt, Ljubljana (1973); Borut Pečenko: poslovno stanovanjska stavba Jemčev vrt

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so v Trzinu po zamisli arhitekta Cirila Oblaka ob spomeniku žrtvam NOB postavili razstaviščno galerijo, katero odlikujejo zanimivi arhitekturni eksperimenti z likovno izpostavljenim vidnim betonom.

v Mariboru (1975); Janez Kobe: stavba Splošne plovbe v Portorožu (1979); Vojteh Ravnikar, trgovina in pošta, Vremški britof (1978); Mušič Marko: cerkev Kristusovega učlovečenja, Dravljice (1985); Jurij Sadar in Boštjan Vuga: Gospodarska zbornica Slovenije, Ljubljana (1999).

Beton in armiran beton po stoletju uporabe ostajata tvorca tehničnega in likovnega prestiža sodobne arhitekture

Če lahko za beton trdimo, da je izdelek z uporabo znova »odkritega« rimskega cementa, je ojačen z železom (armirani beton) resnično novo gradivo – izum iz konca devetnajstega stoletja. In pot, ki so jo prehodili arhitekti, dokler niso izvrstno gradivo, ki so ga v gradbeni industriji nadgradili s posebnimi vrstami cementov za izbrana in zahtevnejša dela, s pridom izrazili v dobri arhitekturi, je bila dolga.

Spomnimo se, da so kritiki francoskega arhitekta Antole Baudetu (1834 – 1915), ki je v Parizu na Mortmartru postavil sakralno stavbo z vidnim armiranim betonom, očitali, da je notranost neprivlačna zaradi uporabe grdega in nežlahtnega gradiva.

Toda armiranobetonski skeleti – in iz njega izdelane monolitne stene, zadaj z vidnim odtisom opažnih elementov, zdaj zaščitene in različno obdelane ali obložene

z različnimi drugimi materiali – so bili in so v arhitekturi našega časa nepogrešljivi tehnični in tudi likovni presežki. Mnoge njegove slabosti, tudi slabosti, povezane z varstvom okolja, so v veliki želji arhitekturnih podvigov, v želji za izvirne in genialne arhitekturne kreacije, spregledane. »Prelom s preteklostjo nas je usposobil, da pogledamo v obličje novemu aspektu arhitekture, ki soglaša tehnično civilizacijo stoletja, v katerem živimo.« (Marjan, Mušič. 1968: 247. Veliki arhitekti, III. Založba obzorja, Maribor) In še, Plečnikovi sodelavci so zaznali, da je arhitekt z odklanjanjem železobetona v sebi zatrl slutnjo, da bi ta material le utegnil povzročiti močne premike v mišljenju in obravnavanju moderne arhitekture. In jih je.

Med izvirne in izjemno drzne, drugačne, arhitekturne umetnine, ki so izdelane iz armiranega betona, sodi tudi Guggenheimov muzej sodobne in moderne umetnosti v španskem mestu Bilbao (naslovna slika). Muzej, ki ga je izsanjal pred nekaj dnevi umrl ameriško kanadski arhitekt Frank Gehry, je bil uradno odprt leta 1997. Armiranobetonski objekt, v njegove stene so vlili več kot 25.000 ton betona, je postavljen na temelje, ki so podprti s 665 armiranobetonskimi piloti, je obložen v titan, apnenec in steklo. Oblogo iz titana pa arhitekt ni izbral samo zaradi izvedbe zamisli svetle in lesketajoče se strukture, ampak tudi zato, ker je kemični element izjemno lahek in trden. Odporen je na korozijo, ne poškodujeta ga niti morska voda niti klor. Dinamična armiranobetonska arhitektura v »podobi velike razgibane ladje« je presenetljiv arhitekturni podvig, ki je očaral vse – kritike, akademike in širšo javnost.

Gehryjev sodobnik, ameriški arhitekt Philip Johnson, je stavbo opisal kot »največjo stavbo našega časa«. Avtor te izjemno atraktivne stavbe je za svoje stvaritve, ki so vse brez izjeme drzne in privlačne tudi zaradi oblikovne in tehnične drugačnosti od vidnega, je leta 1989 je prejel Pritzkerjevo nagrado, najvišje arhitekturno priznanje. »Vedno je odprt za eksperimentiranje. Njegove stavbe so v sosednjih kolažih prostorov in materialov, kar omogoči uporabnikom, da hkrati razkrijejo gledališče in kulise,« je pisalo v obrazložitvi.

Predstavljen primer je dokaz, da so sodobni materiali s cementnim prahom, ki se v arhitekturo uvajajo kot neprecenljiv prispevek kemične in kovinske industrije, postali in ostajajo izziv za inženirje in arhitekta dvajsetega stoletja in naprej.

Naslov: Stanovanja za ljudi, ki od doma pričakujejo več

Avtor:

Rubrika/Oddaja: AKTUALNO

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 103,43

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

Stanovanja za ljudi, ki od doma pričakujejo več

V podjetju Brilosa, specializiranim za razvoj kakovostnih stanovanjskih in poslovnih nepremičnin po vsej Sloveniji, je funkcionalnost osrednje vodilo pri snovanju vseh projektov. Vsaka stanovanjska rešitev nastane iz poglobljenega razumevanja potreb sodobnih družin, posameznikov in starejših. Arhitekturne ideje so zato premišljeno usklajene s kakovostnimi materiali, trajnostnimi sistemi, dobro naravno osvetlitvijo in optimalnimi tlorisnimi razmerji. Omenjena načela so v središču v vseh projektih Brilose, ki so trenutno v gradnji. **Sončne livade Kranj** so sodobna soseska, zasnovana s poudarkom na uporabnih tlorisih, svetlobi in energetski učinkovitosti, ki bo stanovalcem omogočala udobno bivanje v neposredni bližini narave in mestnih storitev. **Razgledi nad Ajdovščino** so premišljena arhitekturna rešitev, ki zahteven teren pretvarja v prednost in izjemen razgled. Stanovanja so zasnovana tako, da kar najboljše izkoristijo osonečenost. **Kamniški biser** je najnovejši stanovanjsko-poslovni kompleks, ki ga odlikuje urbana lokacija, razgledi na Kamniške Alpe in dostopnost ključne infrastrukture. Projekt združuje sodoben način bivanja s premišljenimi tlorisi in visoko kakovostjo izvedbe.

Soseska
Razgledi nad
Ajdovščino
je le streljaj
od središča
mesta.

Naslov: Od degradiranih območij do novih trajnostnih priložnosti

Avtor: Anja Ilenic, dr. Primož Oprčkal, doc. dr. Ana Mladenovič, dr. Alenka Mauko Pranjić, Zavod za

Rubrika/Oddaja: OKOLJE

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.053,97

Naklada:

Gesla: UREJANJE PROSTORA, GRADBENA ZAKONODAJA

OKOLJE

OD DEGRADIRANIH OBMOČIJ DO NOVIH TRAJNOSTNIH PRILOŽNOSTI

Besedilo: Anja Ilenič, dr. Primož Oprčkal, doc. dr. Ana Mladenovič, dr. Alenka Mauko Pranjić, Zavod za gradbeništvo Slovenije
Degradirana območja (ang. brownfield) predstavljajo v Evropi pomemben okoljski in prostorski problem.

Po ocenah Direktorata Evropske uni- je za okolje, je v Evropi približno 2,8 mi- lijona degradiranih območij, od katerih je 33 % onesnaženih zaradi preteklih industrijskih dejavnosti. Z ustrezno izvedbo postopkov revitalizacije in re- mediacije lahko takšna območja spre- menimo v nov funkcionalen urbani pro- stor, kjer je mogoča vzpostavitev novih poslovnih sistemov (npr. soseske živet- delati-izdelati, krožni industrijski par- ki, digitalni dvojčki). To je pomembno zlasti tam, kjer so prostorske potrebe, zaradi večje poseljenosti in višje inten- zitete urbanih procesov, večje. V članku se osredotočamo na postopke začet- nega pregleda degradiranih območij, ugotavljanja prisotnosti onesnaženja in možne postopke remediacije, ki so ključni za uspešno revitalizacijo. Čla- nek je nastal v okviru projekta Interreg Podonavje ReInd-BBG (Reindustrializa- cija degradiranih območij po principu rjavo je bolje kot zeleno), katerega glavn- ni cilj je krepitev zmogljivosti odloče- valcev ter deležnikov pri revitalizaciji nekdanjih industrijskih območij v podo- navski regiji in iskanju novih poslovnih priložnosti na teh območjih.

1. Uvod

Degradirana območja (ang. brown- fields) so predvsem posledica inten- zivne industrializacije v preteklih de- setletjih ter predstavljajo zapuščena in pogosto tudi onesnažena območja (Song idr., 2022). Pogosto so to stara bremena v obliki odlagališč odpadkov, ki niso bila zgrajena v skladu z mo- dernimi standardi varovanja okolja. V Sloveniji glede na kriterij opuščeni in osiromašene funkcionalnosti, pri čemer je lahko to onesnaženo ali ne, uporabljamo izraz **razvrednoteno ob- močje** (ZureP3, 2025), to je območje, ki mu je zaradi neprimerne ali opuščene

rabe *znižana gospodarska, socialna, okoljska ali vizualna vrednost ali vred- nost po merilih varstva kulturne de- diščine in je potrebno prenove*, ali izraz **funkcionalno degradirano območje** (MOP in GIS 2022), ki predstavlja *ne- zadostno izkoriščeno ali zapuščeno območje z vidnim vplivom predhodne rabe in zmanjšano uporabno vredno- stjo, ki lahko predstavlja potencial za razvoj*. Glede na tveganje, da bo raven onesnažil presegla dovoljene mejne vrednosti ter tako negativno vplivala na okolje, Zakon o varstvu okolja de- finira izraz **degradirano okolje** (ZVO-2, 2025), to je *okolje, ki je razvrščeno v razred ali stopnjo največje obremenje- nosti, ki ga določi vlada s predpisom*. Med funkcionalno degradirana ali raz- vrednotena območja se uvrščajo ne samo nekdanja industrijska, ampak tudi različna poslovno-trgovska, rudar- ska, kmetijska, vojaška, stanovanjska in prometna območja, kot so opuščene železnice in pristanišča, območja jav- nih storitev, turistična in športna ob- močja (Lampič idr., 2017).

V Evropski uniji se za nekdanja industrijska urbana območja, ki so onesnažena, a primerna za ponovno uporabo, uporabljata izraza **degradira- no območje** in **degradirano zemljišče** (EEA, 2022), v Združenih državah Ame- rike (ZDA), kjer program revitalizacije degradiranih območij obstaja že od sredine 90. let, pa **degradirano ob- močje**, ki predstavlja *nepremičnino, katere širitev, preureditev ali ponovna uporaba je lahko otežena zaradi pri- sotnosti ali potencialne prisotnosti ne- varnih snovi ali onesnažil* (EPA 2017). Ameriški program za revitalizacijo de- gradiranih območij se zdi tudi najbolj dodelan, saj omogoča financiranje, tehnično pomoč, vključno s programi izobraževanja ter različna orodja za

revitalizacijo degradiranih območij. Enotna definicija pojma omogoča tudi boljše razumevanje obsega problema, primerljivost podatkov, popis tovrstnih območij, določanje potencialnih re- vitalizacijskih ukrepov ter pripravo učin- kovitih razvojnih politik.

2. Število degradiranih območij

Ocenjuje se, da je v ZDA več kot 450.000 degradiranih območij. Čiščenje in ponovno vlaganje v te ne- premičnine povečuje lokalne davčne osnove, spodbuja rast delovnih mest, izkorišča obstoječo infrastrukturo, zmanjšuje razvojni pritisk na neraz- vita odprta zemljišča ter izboljšuje in ščiti okolje ter zdravje prebivalcev in živih bitij (EPA 2025). V Evropi točno število degradiranih območij ni znano, predvsem zaradi pomanjkanja enot- ne metodologije (Grimski in Ferber, 2001). Ocenjuje se, da obstaja približno 2,8 milijona degradiranih območij, pri čemer je nedvoumno potrjenih 649.000, od katerih je 33 % onesnaženih zaradi preteklih industrijskih dejavnosti (Pana- gos idr., 2013; Paya Perez in Rodriguez Eugenio, 2018). Do leta 2018 bi naj bilo remediiranih le 235.000 (Paya Perez in Rodriguez Eugenio, 2018).

Glede na okoljski kazalnik Agencije Republike Slovenije za Okolje (ARSO) je bilo v letu 2020 v Sloveniji 1.132 funkcio- nalno razvrednotenih območij, s skupno površino 3.695 ha (ARSO, 2020), pri čemer je za razliko od leta 2017 nova dejavnost zaživela na 108 lokacijah (ARSO 2020), kar kaže pozitiven trend iskanja novih možnosti za oživetev degra- diranih območij. Več informacij, vključno s karto funkcionalno degradiranih ob- močij, je na voljo na spletni strani ARSO (<https://kazalci.arso.gov.si/>). Ana- liza kaže, da so glavni razlogi za

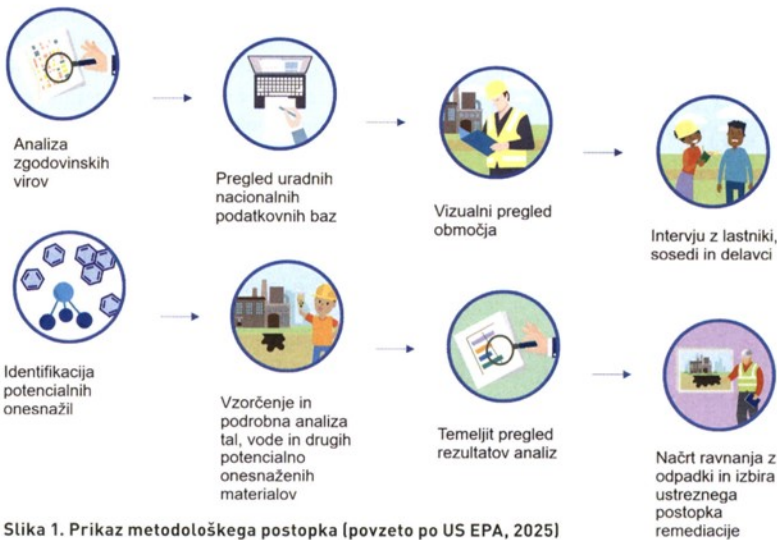
(ne)uspešno ali v nekaterih primerih neizvedeno revitalizacijo degradiranih območij v Sloveniji finančne omejitve, kompleksna lastniška struktura, omejitve s prostorskimi akti, pogosto spreminjajoča se zakonodaja ter dolgi postopki pridobivanja okoljevarstvenih dovoljenj (Lampič idr., 2017; Rebernik idr., 2023).

3. Kako pristopiti k revitalizaciji degradiranih območij

Revitalizacija degradiranih območij zahteva celovite strategije obnove in trajnostnega upravljanja ter vključevanje več deležnikov (EEA, 2022). Podobno kot pri obnovi starih objektov je potrebno na začetku izvesti pregled območja za potencialna onesnaženja z nevarnimi snovmi, kot so npr. azbest, težke kovine, poliklorirani bifenili, poliklični aromatski ogljikovodiki in mineralna olja. Pri sumu na prisotnost teh snovi v gradbenih objektih ali v tleh, je pred načrtovanjem gradbenih del v okviru revitalizacije potrebno določiti obseg onesnaženja oziroma prisotnosti nevarnih snovi in z oceno rizikov ovrednotiti morebitna okoljska in zdravstvena tveganja za celoten življenjski cikel objekta ali območja.

Vzorčni pristop, ki temelji na metodologiji, ki jo je razvila Agencija Združenih držav Amerike za varstvo okolja (ang. United States Environmental Protection Agency - US EPA) in smo jo nadgradili na Zavodu za gradbeništvo Slovenije (ZAG) vključuje naslednje korake začetnega pregleda (Slika 1):

- **analiza zgodovinskih virov** – pregled arhivskih zapisov, ustnih izročil, zemljevidov in fotografij obravnavanega območja,
- **pregled uradnih nacionalnih podatkovnih baz** – identifikacija potencialnih virov onesnaženja,
- **vizualni pregled območja,**
- **vzorčenje in podrobna analiza tal, vode, odloženih odpadkov in potencialno onesnaženih gradbenih materialov**, ki lahko vključuje tudi digitalizacijo območja ter zalog materialov kot tudi izdelavo geološko-antropoloških kart,
- **načrt ravnanja z odpadki in izbira ustreznega postopka remediacije.** V primeru remediacije je velikokrat najučinkovitejši pristop izvedba in-situ remediacije, kjer uporabljamo

Slika 1. Prikaz metodološkega postopka [povzeto po US EPA, 2025]

robustne postopke imobilizacije onesnažil, s katerim onesnažene materiale po ustrezni obdelavi lahko recikliramo, na primer kot sestavne dele izolacijskih plasti (pokrovi, tesnilne bariere), asfaltov in zelenih betonov, geotehničnih kompozitov ter drugih gradbenih proizvodov.

Tovrsten pristop je bil tudi uporabljen pri revitalizaciji dela območja Stare cinkarne Celje (Slika 2), kjer so zaradi nekdanje industrijske dejavnosti prisotne onesnažene ruševine industrijskih objektov, odloženi so metalurški odpadki, jalovina cinkove rude, katran iz koksarne in razne kemikalije, ki predstavljajo veliko okoljsko breme. Del območja je bil uspešno saniran z uporabo postopka imobilizacije, v katerem je bil onesnaženemu zemeljskemu izkopu primešan kalcijski pepel iz papirniške industrije, ki ima vezivne (hidratijske in pucolanske) lastnosti, ter optimalna količina vode, kompozitni material pa je bil nato z zgoščanjem do maksimalne zgoščenosti vgrajen v geotehnični nasip (Mladenovič idr., 2015).

Podobno je bila v Dogošah, v bližini Maribora (Slika 3), v okviru projekta Obzorje 2020 CINDERELA, na nekdanjem degradiranem, rudarskem območju izvedena revitalizacija prostora z materiali iz recikliranih inertnih gradbenih odpadkov. Na lokaciji pa je bila nato vzpostavljena dejavnost za predelavo gradbenih odpadkov iz urbanega območja (zlasti javnih del), pri čemer je bil prvi korak vzorčenje in analiza tal ter

materialov, odloženih na območju ter gradnja pilotnih objektov iz recikliranih materialov.

4. Projekt ReInd-BBG

Medtem ko je v zahodni Evropi revitalizacija degradiranih območij že uveljavljena praksa, kot mehanizem trajnostnega urbanega razvoja, območje

Slika 2. Funkcionalno degradirano območje Stare cinkarne Celje pred revitalizacijo

OKOLJE

Slika 3. Vzorčenje in popis materialov na nekdanjem rudarskem območju v Dogošah, v Mariboru

Reference

- Agencija Republike Slovenije za Okolje (ARSO). 2020. Funkcionalno razvrstitevna območja. <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/funkcionalno-razvrstitevna-območja-0#definitionsTitle>
- Agencija Republike Slovenije za Okolje (ARSO). 2012. Degradirana območja zaradi opuščene dejavnosti. <https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/degradirana-območja-zaradi-opuščene-dejavnosti>
- European Environmental Agency (EEA). 2022. Progress in the management of contaminated sites in Europe. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/progress-in-the-management-of>
- Grimski, D. in Ferber, U. 2001. Urban brownfields in Europe. Land Contamination and reclamation, 9(1), 143–148. https://www.researchgate.net/publication/228865814_Urban_brownfields_in_Europe
- Lampič, B., Kušar, S., Lamovšek, A. Z. 2017. A model of comprehensive assessment of derelict land as a support for sustainable spatial and development planning in Slovenia. Dela, 48, 5–59. <https://doi.org/10.4312/dela.48.5-59>

vzhodne Evrope in Podonavja še nekoliko zaostaja. Razlogi za to so nižji bruto dohodek v posameznih državah, manj razviti finančni mehanizmi, pomanjkanje političnih in pravnih okvirov kot tudi slabša institucionalna podpora. Kljub temu območje Podonavja predstavlja velik investicijski potencial zaradi naravnih danosti in geoloških virov, kar spodbuja industrijski razvoj zlasti na področju izkoriščanja koristnih snovi za tehnološke namene. Glavni namen projekta **Interreg Podonavje ReInd-BBG** je krepitev zmogljivosti različnih deležnikov za re-industrializacijo obstoječih degradiranih območij, kar se na pilotnem nivoju izvaja v šestih lokalnih skupnostih in sicer v Sloveniji (Hrastnik), Bosni in Hercegovini (Zenica), Srbiji (Samobor), Bolgariji (Vratsa), Romuniji (Resita) in Črni gori (Nikšić). Skozi temeljni princip, da je boljše graditi na revitaliziranih degradiranih območjih kot pa na neokrnjenih zelenih površinah, s čimer se prepreči degradacija okolja in še posebej tal (t.i. soil sealing), se tako poveča vrednost urbanih prostorov, zmanjšajo pa se tudi stroški projektov, saj je po revitalizaciji degradiranega območja nadaljnja gradnja običajno manj zahtevna, zlasti zaradi že obstoječih infrastrukturnih priključkov (elektrika, voda), stroške pa si skozi različne poslovne modele lahko delijo javni (občina, država) in zasebni investitorji. Revitalizacija z re-industrializacijo degradiranih območij tako ustvarja nove ekonomske priložnosti, zlasti v regijah z demografskim upadom, saj spodbuja nastanek novih delovnih mest.

5. Zaključek

Revitalizacija degradiranih območij po principu reindustrializacije (ponovne uporabe degradiranega območja za različne ekonomske dejavnosti) prinaša številne koristi, kot so zmanjšanje negativnih okoljskih vplivov (npr. zaradi lokalne predelave surovine in zmanjšane transporta, remediacije onesnaženih snovi in preprečevanja potreb po uporabi zelenih površin in novih surovin), lokalno gospodarsko rast (npr. zaradi privabljanja novih investorjev, novih poslovnih priložnosti ter ustvarjanja novih delovnih mest), bolj učinkovito rabo zemljišč ter preprečevanja tesnjenja tal, boljši izkoristek infrastrukture, večjo privlačnost in prepoznavnost urbanega območja (vključno z ohranjanjem snovnih in nesnovnih dediščinskih vrednot), kar vpliva tudi na višjo vrednost nepremičnin. Ob ustreznih metodologiji in načrtovanju okoljskih, ekonomskih in družbenih vidikov revitalizacije ter vključevanju deležnikov, revitalizacija degradiranih območij tako prispeva k trajnostnemu urbanemu razvoju in izboljšanju kvalitete življenja v lokalnih skupnostih.

Članek je nastal v okviru projekta ReInd-BBG – Ponovna reindustrializacija po načelu rjavo je boljše kot zeleno (<https://interreg-danube.eu/projects/reind-bbg>) in je sofinanciran v okviru sredstev Evropske unije, Interreg Podonavje (številka projekta DRP0200087).

- Mladenović, A., Oprčkal, P., Milačić, R., Likon, M. 2015. Uspešna sanacija onesnažene zemljine v okolici Celja. Delo. <https://old.delo.si/znanje/znanost/uspesna-sanacija-onesnazene-zemljine-v-okolici-celja.html>
- Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) in Geodetski inštitut Slovenije (GIS). 2022. Pilot MOP, pilotni projekt za implementacijo prostorske in gradbene zakonodaje. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Projekti/Projekt-MOP/Podrocje3/PRILOGA1_Studija_za_vzpostavitev_evidence.pdf
- Panagos, P., Van Liedekerke, M., Yigini, Y., Montanarella, L. 2013. Contaminated Sites in Europe: Review of the Current Situation Based on Data Collected through a European Network. Journal of Environmental and Public Health. 158764. <https://doi.org/10.1155/2013/158764>
- Paya Perez, A. in Rodriguez Eugenio, N. 2018. Status of local soil contamination in Europe: Revision of the indicator "Progress in the management contaminated sites in Europe", EUR 29124 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, doi:10.2760/093804
- Rebernik, L., Vojvodiková, B., Lampič, B. 2023. Brownfield Data and Database Management—The Key to Address Land Recycling. Land, 12(1), 252. <https://doi.org/10.3390/land12010252>
- Song, Y., Lyu, Y., Qian, S., Zhang, X., Lin, H., Wang, S. 2022. Identifying urban candidate brownfield sites using multi-source data: The case of Changchun City, China. Land Use Policy, 117, 106084. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.106084>
- United States Environmental Protection Agency (US EPA). 2025. Assessing Brownfield Sites. https://www.epa.gov/sites/default/files/2020-07/documents/assessing_brownfield_sites.pdf
- Zakon o urejanju prostora (ZUreP-3). 2025. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO8249>
- Zakona o varstvu okolja (ZVO-2). 2020. Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja za obdobje 2020–2030 (ReNPVO20–30). <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ODLO1985>

Naslov: Souporaba prostorov vključevanje prostorov za souporabo v načrtovanje slovenskih

Avtor: Anuša Babuder, mag. soc. in kult. antro. doc. dr. Sabina Jordan

Rubrika/Oddaja: BIVANJE

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 1.364,72

Naklada:

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

SOUPORABA PROSTOROV

VKLJUČEVANJE PROSTOROV ZA SOUPORABO V NAČRTOVANJE SLOVENSКИH STANOVANJSКИH SOSESK

Besedilo:
Anuša Babuder,
mag. soc. in kult. antro.,
doc. dr. Sabina Jordan

Na Zavodu za gradbeništvo Slovenije se v sodelovanju z več partnerji odvija raziskovalni projekt CDCUL (Consumer demand for circular urban living), ki preučuje, kako lahko storitve, namenjene souporabi predmetov, naprav in prostorov (sharing services), vplivajo na vrednost novih stanovanjskih enot.

Zakaj je souporaba prostorov in stvari ključna za zeleni prehod

Souporaba ali deljenje med ljudmi pomeni več kot samo skupno uporabo predmetov, storitev ali prostorov. Nanaša se tudi na specifične prakse, programe in prostore, ki po eni strani nudijo racionalizacijo storitev, po drugi pa ponujajo boljši dostop do določenih stvari in prostorov. Pomenijo več priložnosti za povezovanje in socializacijo kar vodi k več medseboj-

ne pomoči. V to kategorijo se uvrščajo že uveljavljene institucije, kot so knjižnice, študentski domovi in domovi za ostarele ter novejši programi, kot npr. knjižnice reči, izposojevalnice orodij večjih trgovcev, urbani vrtovi, storitve za souporabo električnih avtomobilov in koles...

Souporaba sega tudi na področje skupnih družabnih, delovnih in bivalnih prostorov: v pisarnah so prisotne skupne (čajne) kuhinje; ljudje se skupaj vozijo na delo in si delijo stroške goriva; med sosedi, znan-

ci in širšo družino se posoja oprema in stvari, nenazadnje se delijo tudi stroški naročin za pretočne storitve, internet, celo varstvo otrok. Kljub temu, da so te prakse del vsakdanjega življenja velikega dela ljudi, lastništvo (tako premičnin kot nepremičnin) še vedno predstavlja varnost, stabilnost, in nenazadnje, družbeni status.

Aktualna problematika podnebnih sprememb od družbe zahteva odgovorna dejanja in korenite spremembe.

Stavbe so namreč veliki porabniki energije, »proizvajajo« eno tretjino odpadkov in za več kot tretjino emisij. Ena od strategij naslavljanja te problematike je vzpostavitev konceptov souporabe prostorov, a najprej je treba na trgu nepremičnin zagotoviti ustrezne razmere. Podatki kažejo, da se število oseb na gospodinjstvo v Evropi manjša, prav tako se manjšajo družinske enote, obenem pa se število ljudi, ki živijo sami, povečuje. V določenem segmentu obstoječi domovi tako postajajo preveliki za potrebe današnje družbe, kar posledično pomeni slabo izkoriščenost nepremičnin (in notranje opreme).

Po drugi strani, splošna stanovanjska kriza s pomanjkanjem stanovanj in visokimi cenami onemogoča dostop do dostojnega bivalnega prostora marsikateremu (mlajšemu) posamezniku ali družini. V zvezi z bivalnim okoljem je nujen tudi premislek o smiselnosti individualne lastnine, zlasti večjih naprav in opreme, ki se uporablja občasno (npr. večji stroji in oprema, oprema za sezone hobijske, sezonski aparati...). Zato se vse bolj kaže potreba po razvoju in ponudbi storitev souporabe namenskih prostorov, naprav, aparatov, pripomočkov.

Ključne oblike souporabe v Sloveniji v preteklosti

Človeška družba se je med drugim razvila po zaslugi sodelovanja, medsebojnega deljenja in souporabe, kar se je skozi različna zgodovinska obdobja, tako znotraj širše skupnosti kot ožjega kroga družine, kazalo na različne načine. V Sloveniji je do 2. sv. vojne družina pove-

zovala več generacij, ki so skupaj delovale kot ekonomska enota, si delile delo, odgovornost, bivalne in delovne prostore ter imetje. Nasledil jo je koncept jedrne družine kot totalnega družbenega fenomena, ki je iz gospodinjstva odstranil vse člane, ki niso spadali pod strukturo »mati, oče in otroci«, družina pa je prevzela ožjo, bolj zasebno vlogo.

Ob tem so se prakse posojanja in skupnega imetja razvijale na svoj način. Oblačila, orodje, avtomobili so se in se še vedno posojajo, solastijo in podarjajo med širšo družino, sosedi in znanci. Kljub zmanjšanju družinske enote, imata souporaba in posoja v kontekstu družbe vlogo družbenega veziva, ki je nepogrešljivo.

Tudi na področju kmetijstva beležimo oblike souporabe. Kolektivne posesti so na Slovenskem obstajale že od 5. st. dalje, najprej za pašništvo in nato za skupno zemljo za obdelovanje, ki jo je uporabljala celotna vas. Skupna lastnina (solastnina, skupnina ali nerazdeljivo premoženje) in njeno upravljanje v obliki zadružništva se je pojavila na sredini 19. st., z namenom združevanja za lažje pridobivanje posojil za kmete in obrtnike. Po 2. sv. vojni so poleg kmečkih, kreditnih,

obrnih in drugih zadrug nastale stanovanjske in obnovitvene zadruge. Njihovo razširjeno delovanje je zaustavila osamosvojitvena ekonomska politika, ki se je usmerila v spodbujanje gospodarstva in podjetništva. Dandanes je zadružništvo v Sloveniji še vedno prisotno, predvsem kot civilno gibanje. Stanovanjska kriza in želja po trajnostnosti pa sta pripomogli k

obuditvi ideje o zadružni gradnji in skupni lastnini (npr. Zadrugator).

Poleg zadružništva je koncept souporabe v zadnjem desetletju zaživel tudi na nov način, v okviru »ekonomije deljenja« (sharing economy), ki je skupaj z razvojem interneta in globalizacije pripomogla k uveljavitvi storitev kot so Couchsurfing, Airbnb, Uber, v Sloveniji pa Prevozi.org, Center Rog, Avant2go in BicikeLj, KolesCE., itd.

Ta oblika souporabe ne temelji več na skupni lastnini in upravljanju, ampak kratkoročni izposoji in souporabi določenih stvari (prevoznih sredstev, orodja) in namenskih prostorov (turistične namestitve, prostočasni prostori ...), ki jo upravlja eno podjetje ali organizacija. Kar nekaj rešitev je v Sloveniji že prisotnih, najbolj se uveljavljajo v mestih, vse bolj pa se kaže potreba po splošni nacionalni iniciativi za spodbudo souporabe na vseh območjih in na širših področjih (sistemske rešitve prostorov za bivanje, delo, druženje).

Pomen lastništva in souporabe

Oblačila, avtomobili, pohištvo in hrana so stvari, ki so polne pomenov, asociacij in komunikacijskih elementov. Kot družba ustvarjamo in pripisujemo pomen predmetom na vsakem koraku, pa tudi prostorom in nematerialnim dobrinam. Čustva in simbolni pomeni se oblikujejo na različne načine in z različno intenziteto, a se vedno spreminjajo glede na okolje, kulturni kontekst, čas in uporabo. Že nekaj tako vsakdanjega kot je kolo, razkriva odnose do lastništva in procese ustvarjanja ter pripisovanja pomenov materialnim dobrinam. Etnografske raziskave kažejo, da npr. lastništvo kolesa lahko vzbudi občutke navezanosti, celo sentimentalnosti do kolesa, medtem, ko je odnos bistveno drugačen pri uporabi kolesa, ki je del širšega sistema izposoje/souporabe. Kratkoročnost uporabe izposojenega kolesa pogosto spremeni uporabnikov odnos do predmeta: odgovornost, skrb ali frustracije postanejo nekaj minljivega.

Tudi prostorom se pripisujejo pomeni. Zato je pri načrtovanju novih konceptov vredno preučiti razlike v njihovem dojetju in vplivu. Sobivanjske skupnosti, domovi za ostarele, skupne kuhinje na delovnem mestu, celo novodobne delavnice (npr. Kreativni center Rog) lahko poleg souporabe predstavljajo priložnost

BIVANJE

za srečevanje ljudi izven ožje družine, učenje, izmenjavo idej ipd. Da se v družbi vzpostavi uspešna souporaba, je nujna ustrezna in dostopna infrastruktura, programska podpora in pripravljenost uporabnikov da razvijejo odnos do souporabnikov ter samega prostora, ki ga bodo uporabljali.

Prva dva dejavnika pripomoreta k optimalnim pogojem, da se ljudje tam počutijo dobro, tja redno zahajajo in da tako lažje razvijejo občutke odgovornosti in skrbi za skupnost ter okolje. Nato je od posameznika odvisno, ali je pripravljen spremeniti nekatere svoje navade in prepričanja. (Individualno) lastništvo je namreč še vedno močno povezano z občutkom udobja in varnosti, kar lahko ključno ovira uspešno vzpostavitev skupnih prostorov in programov za sodelovanje.

Na pripravljenost, da bi ljudje z drugimi delili prostore ali stvari vpliva veliko dejavnikov¹. V prvi vrsti so to izkušnje z različnimi storitvami in oblikami souporabe. Negativne izkušnje po večini izvirajo iz okolij, kot so skupne kuhinje in sanitarije v študentskih domovih in pisarnah. Tudi želja po intimnosti pri opravljanju določenih aktivnosti vpliva na pripravljenost, da oseba prostor deli z drugimi.

Kuhinja npr. je za mnoge zelo osebni prostor, je »srce« doma in prostor priprave hrane, zato večina ni naklonjena ideji souporabe izven lastnega gospodinjstva. Orodjarna in delavnica sta prostora, ki se zaradi narave aktivnosti, ki se dogajajo v

njih (občasna popravila, večji »do-it-yourself« projekti...) lažje prevedeta v pol-javni skupni prostor. Poleg tega posamezna stanovanja večstanovanjskih stavb takega namenskega prostora običajno nimajo. Skupna orodjarna in delavnica je prostor, ki nudi priložnost za deljenje znanja, za izvajanje skupnih projektov in dostop do kvalitetnejše in večje opreme. Glavni dvomi in zadržki pri njihovi souporabi so strah pred nečistočo, neurejenostjo in slabim vzdrževanjem opreme. Rešitev je lahko zasnova prostora po željah in potrebah bodočih uporabnikov in njegovo učinkovito zunanje ali notranje upravljanje.

Primeri aktualnih praks souple v Sloveniji

V Sloveniji imamo že nekaj uveljavljenih primerov deljenja prostora. V nadaljevanju sledi opis najbolj pogostih ali znanih, ki so prisotni predvsem v urbanih okoljih.

KNJIŽNICE: O souporabi ne moremo govoriti, ne da bi omenili knjižnice, ki predstavljajo uveljavljeno mrežo kulturno-izobraževalnih institucij. Njihova glavna naloga je izposoja knjig in ostalih medijev, vzporedno z organizacijo kulturno-izobraževalnih dogodkov. Knjižnice so na Slovenskem prisotne od 18. st. dalje s ključno vlogo pri razvoju znanosti in izobraževanju beročega prebivalstva. Po državi so se razširile po 1. sv. vojni, ko so prevzele tudi funkcijo izobraževanja širšega splošnega prebivalstva.

Čitalnice, medijske in študijske sobe so danes ene od zadnjih ne-profitnih prostorov, ki spadajo pod t.i. tretje

prostore². Knjižnice s svojim programov skrbijo za vse demografske skupine, od otrok, staršev, nezaposlenih ali tistih, ki iščejo krog ljudi s podobnimi interesi. Knjižnice so prostor, odprt za celotno javnost. Čeprav so v mestih lahko del stanovanjskih četrti, so knjižnice javni prostori, ki so popolnoma ločeni od zasebnega, domačega okolja.

KNJIŽNICE REČI: Po vzoru splošnih knjižnic so se sprva v tujini, v zadnjem desetletju pa tudi po urbanih središčih Slovenije, oblikovale knjižnice reči. Enako kot klasične knjižnice, so odprte za javnost. V prvi slovenski knjižnici reči pod enakim imenom, ki deluje v Savskem naselju v Ljubljani, se v skupnih prostorih občasno organizirajo tudi brezplačna druženja in izobraževalni dogodki. Skupne prostore Knjižnice Reči je mogoče rezervirati in uporabljati za različne namene, od srečanj, izobraževanj, do praznovanj rojstnih dni. Cilj je ohranjanje nekomercialne narave prostora za povezovanje in druženje, kar je vedno redkejši pojav.

ČETRNI DOMOVI: Četrtni, vaški, krajevni in kulturni domovi (v preteklosti: zadružni domovi) so s pomočjo udarniške gradnje v Sloveniji vzcveteli v 2. polovici prejšnjega stoletja in večinoma delujejo še danes. Uporabljajo jih društva, organizacije, posamezniki za nabor različnih aktivnosti, kot so krožki, izobraževanja, srečanja, druženja, kulturni in športni dogodki. Ti prostori, ki so v lasti občin, upravljajo pa jih krajevne, vaške ali četrtne skupnosti, igrajo vlogo fizičnega in socialnega središča lokalne skupnosti. Imajo nekomercialni značaj in predstavljajo stičišče srečevanja, ustvarjanja skupnih spominov in pomenov, kar je ključno za proces oblikovanja skupnosti ter občutka pripadnosti.

URBANI VRTOVI: Urbani vrtovi, ki (običajno) na robu mestnih naselij tvorijo dodatno zeleno krajino, so odgovor na željo po pridelovanju hrane, vrtnarjenju in dostopu do zelenih zunanjih površin znotraj mest. Za urbane vrtove je potreben ustrezen nepozidan prostor s specifično lego in namenskostjo, razmeroma kakovostna zemlja ter primerna dostopnost oziroma bližina (pri)mestnega prebivalstva, ki se za njihovo uporabo zanima. Zemljišča so najpogostejše v lasti občin, upravljajo pa jih društva ali prostovoljci.

¹ Povzetek ugotovitev prvega kroga fokusnih skupin o deljenih storitvah v Sloveniji, ki so bile izveden v juniju 2024 v okviru projekta cdcul.eu.

² Oldenburg (1989): Tretji prostor se nanaša na kraje in prostore, kjer ljudje preživljajo čas med domom (»prvi« prostor) in službo (»drugi« prostor). To so točke, kjer se izmenjujejo ideje, se zabavamo in gradimo odnose.

Izkušnje so pokazale, da so te male vrtné površine ne le dopolnilo pri oskrbi s hrano, ampak tudi prostor druženja in skupne skrbi za okolje. Z njimi se ohranja del bivanjske kulture in prispevajo k ohranjanju zelenih površin.

SOBIVANJSKE SKUPNOSTI: Skupni prostori so kot del zakonsko predpisanih površin prisotni tudi v oskrbovanih stanovanjih in drugih objektih za določene družbene skupine. Lahko so oblikovani za specifične namene (npr. v bivanjskih skupnostih starejših) ali pa nadomeščajo manko prostora v individualnih enotah (npr. v bivalnih enotah, skupnosti za mlade). Skupni prostori predstavljajo tudi priložnost za druženje stanovalcev in krepitev občutka pripadnosti in povezanosti.

Po slovenskih mestih se že vzpostavljajo prve take skupnosti, npr. v Murski Soboti deluje bivanjska skupnost starejših, v Novi Gorici pa so podobno odprli v lanskem letu. Raziskava Fakultete za arhitekturo UL je pokazala, da so »bivanjske skupnosti na Slovenskem nova stanovanjska rešitev, pri kateri se še ugotavlja in uči, kako jo prostorsko in organizacijsko razvijati v dobro prakso« (Zupančič et al. 2025: 7).

VEČSTANOVANJSKE STAVBE: Večstanovanjske stavbe so sicer res zasnovane tako, da imajo skupne funkcionalne prostore (hodniki, stopnišča, dvigala, vhodni prostor, itd.), a ti niso namenjeni namenskim skupnim aktivnostim. Ustrezni skupni prostori s pravilno zasnovanim programom za aktivacijo stanovalcev praviloma nimajo. Toda tudi če so skupni prostori načrtovani in izvedeni, brez prave organizacije ne ponujajo motivacije za skupno uporabo in ne predstavljajo prednosti za stanovalce. Otroška igrišča so najpogostejši primer skupnih zunanjih prostorov in živahne točke srečevanja v naseljih večstanovanjskih stavb, vendar se ta uvrščajo med javne prostore.

Kako naprej

V procesu iskanja bolj trajnostnih načinov življenja, gradnje in potrošništva so se po svetu v zadnjih desetletjih pojavile številne dobre prakse souporabe prostorov, ki kažejo nove možnosti reševanja družbenih, ekonomskih in ekoloških problemov. Ugotovitve, ki izhajajo iz teoretičnih raziskav in analiz dobrih praks kažejo, da je pri načrtovanju, tako fizičnega prostora in oblikovanja programa ter vsebin, kot tudi upravljanja, potreben

interdisciplinarni pristop. Proces načrtovanja tovrstnih oblik bivanja je za načrtovalce (arhitekta, urbaniste) postal širši in kompleksnejši. Prav tako predstavlja velik izziv za vlagatelje, ki ga morajo ne le razumeti, ampak tudi ustrezno vrednotiti. Obenem pa proces zahteva tudi vključevanje trenutnih ali bodočih uporabnikov, saj mora za uspešno vzpostavitev souporabe prostorov storitev odgovarjati njihovim dejanskim potrebam.

Nove rešitve na tem področju so tudi del mednarodnih raziskav. Na Zavodu za gradbeništvo Slovenije (ZAG) se v sodelovanju z raziskovalnim inštitutom RISE (Švedska), Univerzo v Maastrichtu (Nizozemska) in s podporo MKB Fastighet, Krook & Tjäder Architects, Riksbbyggen (RB) ter Združenjem lesne in pohištvene industrije, GZS, odvija raziskovalni projekt CDCUL (Consumer demand for circular urban living). CDCUL preučuje, kako lahko storitve, namenjene souporabi predmetov, naprav in prostorov (sharing services), vplivajo na vrednost novih stanovanjskih enot na Švedskem, Nizozemskem in v Sloveniji. Poleg merjenja pripravljenosti ljudi, da si določene prostore delijo, projekt raziskuje tudi njihovo pripravljenost živeti v manjših stanovanjih, če bi kot dopolnilo manjših stanovanj neposredna okolica ponujala večje skupnostne prostore ali servise z visokokakovostno opremo in napravami, ki bi jih souporabljali (npr. delavnica, omara z orodjem, večja kuhinja iz jedilnico ...).

Glavni cilj raziskave je razumeti, ali vključitev prostorov z namenom soupo-

rabe vpliva na pripravljenost potrošnikov za najem ali nakup stanovanja. **Drugi cilj** je opredeliti demografske skupine in segmente strank, ki jim lahko storitve souporabe prostorov najbolj pripomorejo pri nakupu stanovanja. **Tretjič**, s primerjavo ugotovitev z obstoječimi standardi za načrtovanje stanovanjskih stavb se bodo oblikovali zaključki glede vključevanja možnosti souporabe v prihodnje projekte stanovanjskih stavb.

Raziskava bo prispevala k boljšemu razumevanju preferenc državljanov glede storitev za souporabo v stanovanjskih prostorih, ki so ključnega pomena za razvoj trajnostno usmerjenih urbanih stanovanjskih strategij. Rezultati bodo služili kot smernice na načrtovalskem področju o tem, kako se po eni strani prilagoditi naraščajočim trendom individualnega bivanja, po drugi strani potrebam sodobnih družin in medgeneracijskih skupnosti, in se pri tem uskladiti tudi z načeli krožnega gospodarstva in bolj zelene prihodnosti.

Zahvala

Avtorici se zahvalujeta Evropski komisiji za financiranje projekta Consumer demand for circular urban living: Insights from Sweden, Slovenia and the Netherlands (F-DUT-2022-0238) v okviru programa Obzorje Evropa, Driving Urban Transitions Partnership in Javni agenciji za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, ARIS.

Naslov: Božični sejmi zunaj, razstave grafičnega oblikovanja znotraj

Avtor: Milan Ilić

Rubrika/Oddaja: PISMMO IZ AVSTRIJE

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 3.219,50

Naklada: 3.000,00

Gesla: ARHITEKTURA, ARHITEKT

BOŽIČNI SEJMI ZUNAJ, RAZSTAVE GRAFIČNEGA OBLIKOVANJA ZNOTRAJ

NewOneAwards, modra različica iz serije plakatov; oblikovalec Tao Lin (studio Ltd. Ltd.) za NewOneAwards, Šanghaj.

Kellerstöckln – arhitekturna tipologija na južnem Gradiščanskem, iz serije plakatov; oblikovalec Thomas Sieberer, za Architekturaum Burgenland.

Tako je denar!, različica iz serije plakatov; oblikovalka: Alina Traun, za salzburško Visoko šolo za dizajn.

Med adventom Dunaj s svojimi pravljimi božičnimi sejmi privablja številne obiskovalce iz številnih držav, vključno z izletniki iz Slovenije. Prehod iz leta 2025 v leto 2026 ni slab čas, da avstrijsko prestolnico obišejo tudi oblikovalci, kreativni direktorji in vsi drugi, ki se ukvarjajo s tržnim komuniciranjem. Dunajske razstave vrhunskih grafičnih in drugih oblikovalskih rešitev so namreč prava paša za oči.

#Milan Ilić

Dunajski Muzej uporabne umetnosti (MAK) je že dvajseto leto zapored oder za razstavo 100 najboljših plakatov: Nemčija, Avstrija, Švica. Izbor najboljših plakatov, ustvarjenih v letu 2024 iz nemške govorečih držav, ponuja pregled najpomembnejših trendov v grafičnem oblikovanju; gre za pravi seizmograf kreativne scene. Lanska »glavna zvezda« plakatov je bila tipografija. Oblikovanje pisnih znakov je vsekakor prešlo svojo osnovno, informativno funkcijo in postalo samostojen vizualni akter. Na plakatih vidimo tipografijo, izdelano z digitalno tehnologijo, pa tudi tisto, ki je izdelana ročno. Slednja nastopa zavestno in pogosto namerno poudarja svojo nepopolnost kot jasno izjavo. Umetna inteligenca je seveda prisotna tudi tokrat in po besedah žirije »pušča svoje sledi – tudi nekaj osupljivih, presenetljivo ustvarjalnih rezultatov«. Skupno je bilo na natečaju 2509 plakatov, dela 711 prijavljenih grafičnih oblikovalcev in oblikovalskih ekip. Zanimivo je, da je največ izbranih del, 63 od 100, iz po prebivalstvu najmanjše države od treh, Švice; 34 jih je iz Nemčije in (le) tri iz Avstrije.

Vsa izbrana avstrijska dela so zasnovana kot serije, vsako s tremi plakati v seriji. Enega od takšnih je ustvaril avstrijsko-kitajski grafični oblikovalec Tao Lin, ki je diplomiral na Visoki šoli za umetnost v Zürichu. Njegova serija plakatov temelji na ideji, da se kreativnost širi kot ustvarjalno veselje: navdih črpa iz okolja in se na podlagi tega razvija naprej, nenehno in močno. Načelo dinamičnega razvoja se odraža v tipografiji nagrad NewOneAwards, mednarodnega natečaja za grafično oblikovanje, katerega soustanovitelj je Tao Lin. Na njem nagrajujejo najboljša dela diplomskih nalog diplomantov visokih oblikovalskih šol z vsega sveta.

Zanimivo serijo plakatov je ustvaril tudi Paul Jochum. Njena tema so specifične vinske kleti na Gradiščanskem, objekti podeželske arhitekture, značilne za južni del te avstrijske dežele (torej blizu Slovenije). Gre za tako imenovane Kellerstöckln, kleti

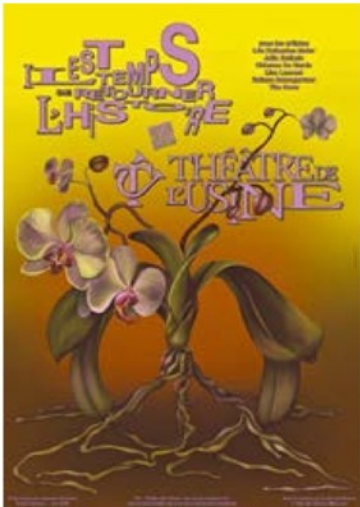
Pekel je prazen, vsi hudiči so tukaj!; oblikovalci: Studio Max Kuwertz/Running Water Creative Group; grafika: Mestno gledališče Braunschweig, za Mestno gledališče Braunschweig.

Festival Electron – 1. dejanje – 2024; oblikovanje: Mathilde Veuthey, Julien de Preux, TWKS, za Festival Electron, Ženeva.

Črni film; oblikovalci: Studio Neo Neo (Thuy-An Hoang, Xavier Erni, Estelle Piguët), za Mednarodni festival neodvisnega filma Črni film, Ženeva.

Čas je, da zgodbo obrnemo na glavo; oblikovalec: Aude Gunzinger, za TU - Théâtre de l'Usine, Ženeva.

na samem, na pobočju v vinogradu. Te stavbe imajo spodaj vinsko klet, v nadstropju zgoraj, pod streho, pa je običajno le en prostor. Mnoge od teh »nadzidanih klet« nimajo več svoje osnovne funkcije, ampak so jim njihovi lastniki našli novo, turistično. Ta serija plakatov temelji na fotografijah Thomasa Siebererja.

Tretjo serijo avstrijskih plakatov z naslovom *Denar takoj* (*Sofort Geld!*) je oblikovala **Alina Traun**, študentka Visoke šole za oblikovanje iz Salzburga. Najprej je analizirala 60 različnih vizitk podjetja *Auto-Export*. Številne različne grafične elemente na njih je razstavila na sestavne dele, nato pa jih na novo interpretirala v novem slogu. Rezultat je analiza, ki vsebuje humor in je hkrati zelo jasna: oblikovalka razkriva preprosto estetiko množično izdelanih vizitk, ki jih poceni ponujajo spletni ponudniki, in jo sooča s slikovnimi svetovi fotografskih agencij in generatorjev umetne inteligence.

Razstava *100 najboljših plakatov: Nemčija, Avstrija, Švica* je v MAK-u na ogled do 12. aprila 2026.

ODZIV GRAFIČNIH OBLIKOVALCEV NA NARAŠČAJOČO TEMPERATURO

Kako lahko oblikovanje vpliva na globalno segrevanje Zemlje in kakšno vlogo pri tem igrajo oblikovalci, oblikovalci in javnost, prikazujejo kustosi razstave z angleškim naslovom *Global Warming: What can we do as individuals?* (*Globalno segrevanje: Kaj lahko storimo kot posamezniki?*). Predstavlja dela študentov Univerze uporabnih umetnosti na Dunaju in njihovih kolegov z Univerze v Seulu v Južni Koreji. Njihovo skupno stališče je, da lahko ustvarjalni procesi vodijo do kolektivnega razmišljanja in delovanja v podnebni krizi.

Na razstavi je skupno 35 plakatov, nastalih v tem medkulturnem projektu, ki ga vodita **Kichang Jeff Kim** iz Južne Koreje in **Sven Ingmar Thies** z Dunaja. Razstava je hkrati na ogled tudi v Seulu. »To je bila izjemna priložnost za raziskovanje, doživljanje in opazovanje sveta, v katerem živimo, hkrati pa po-

novno potrjuje bistveno vlogo in odgovornost oblikovalcev,« pravi Kim. Thies pa poudarja, da ta projekt ni le predstavitev pristopa k reševanju globalnega problema, temveč je pokazal, da se na ta način povečuje medsebojno razumevanje skupnih družbenih in kulturnih značilnosti, pa tudi tistih različnih. Razstava *Globalno segrevanje: kaj lahko storimo kot posamezniki?* je v MAK-u do 18. januarja 2026.

IZBRANI ARHIVSKI ZAKLADI HELMUTA LANGA

Tretja razstava v MAK-u je **Helmut Lang: Séance de travail 1986-2005 – Excerpts from the Helmut Lang Archive** (*Helmut Lang: delovna seja 1986-2005 – izvlečki iz Arhiva Helmuta Langa*). Helmut Lang se je rodil kot Peter Scepka na Dunaju 10. marca 1956, kar pomeni, da je v marcu 2026 njegov 70. rojstni dan. To je bil povod za razstavo o tem umetniku in (nekdanjem)

Izštekaj zdaj!; oblikovalec: Emanuel Puzynin.

Kdo plača ceno? (Who pays the Price?); oblikovalka: Stina Berger.

Trajna oblačila, trajna Zemlja; oblikovalec: Cha Jeongyeon.

Kopija oglasa na dodatni naslovni strani dnevnega časopisa International Herald Tribune, ki napoveduje lansiranje kavbojk Helmut Lang julija 1986.

modnem oblikovalcu, ki je konec 20. stoletja postal svetovno znan po svoji minimalistično-avantgardni modi za ženske in moške.

Lang je svojo ustvarjalno pot v svetu mode začel kot samouk leta 1979, ko je na Dunaju odprl svoj butik *Bou Bou Lang*. Pet let pozneje je stopil na svetovni oder s predstavitvijo svoje modne kolekcije za ženske v pariškem Centre Pompidou. Od takrat je prevzel ime Helmut Lang. Pozneje je bil nekaj časa zelo uspešen v New Yorku.

Oglaševalske dejavnosti Helmuta Langa so zgodba zase. V svojih kampanjah in lastnih trgovinah je v sodelovanju z umetniki različnih profilov in medijev na novo opredelil meje med ustvarjalnimi disciplinami in postavil čustveno resonanco kot pomembnejše načelo od zgolj potrošnje. S svojim pristopom, pri katerem ni skrbel za (navidezne) omejitve posameznih medijev, je podvomil tako o družbenih konvencijah kot o poslovnih normah v modni industriji. Zmeraj je imel

Oglasni plakat za plesne nastope Hedy Pfundmayr; oblikovalka: Erna Kniepert, 1931.

Foto: Elfrie Semotan/MAK Helmut Lang Archiv, LNI 536-170. Z dovoljenjem hl-art.)

Oglas za blagovno znamko Helmut Lang je bil v tej obliki na številnih newyorških taksijih, 1998-2004.

Foto: MAK/Christian Mendez/MAK Helmut Lang Archiv, LNI 649

Helmut Lang – zunanji oglas za prodajalno Helmut Lang v New Yorku.

kritično distanco do modnih trendov in s svojim nevsiljivim, a radikalnim odnosom ustvaril opus, ki ima še danes konceptualno in estetsko relevantnost.

Na prelomu 20. in 21. stoletja je prodal svoje podjetje in blagovno znamko Helmut Lang. V zadnjih letih je aktiven kot umetnik. Leta 2011 je dunajskemu MAK-u

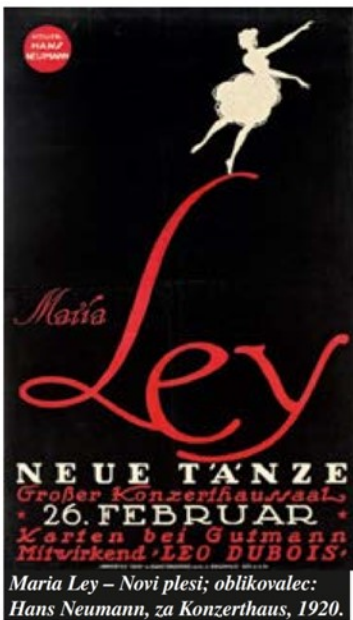

Foto: MAK

Maria Ley – Novi plesi; oblikovalec: Hans Neumann, za Konzerthaus, 1920.

Foto: Elfrie Semotan, 1997 / MAK Helmut Lang Archiv, Z dovoljenjem hl-art.)

Helmut Lang – testni odtis oglasa za revijo Art in America; model: Andoni Anastase.

podaril svoj arhiv z več kot 10.000 dokumenti in predmeti, ki odražajo njegove dejavnosti od leta 1986, ko je na Dunaju ustanovil blagovno znamko s svojim imenom in priimkom, do leta 2005, ko je prodal še zadnje preostale deleže lastnega podjetja in znamke.

Pred tem, za selitev sedeža svojega podjetja v ZDA leta 1998, kjer je marketing že dolgo prevladujoča funkcija v poslovnem življenju, je Lang zasnoval oglaševalsko kampanjo, ki je imela velik odziv. Bil je prvi modni oblikovalec, ki je svoje kreacije predstavil preko interneta (kolekcijo jesen/zima 1998/1999). Prihod svojega podjetja v New York je promoviral s 1000 znaki na taksijih (namesto običajne svetilke z napisom TAXI na strehi karoserije je pisalo HELMUT LANG). Skupaj z arhitektom Richardom Gluckmanom je razvil radikalno estetiko za svoje trgovine in parfumerije na newyorški Green Street in pariški Rue Saint-Honoré. Razstava *Helmut Lang: Delovna seja 1986-2005 – izvlečki iz arhiva Helmuta Langa* se v MAK konča 3. maja 2026.

VALČEK SE LAHKO PLEŠE TUDI EKSPRESIONISTIČNO

Obiskali smo tudi razstavo plakatov, ki je bila v MAK to poletje in del jeseni, do sredine novembra. Johann Strauss: *Rausch und Extase. Feministischer Ausdruckstanz im Plakat 1900-1933* (Johann Strauss: *Omamljenost in ekstaza – Feministični izrazni ples na plakatu 1900-1933*) je bil prispevek tega muzeja k obeležitvi 200. obletnice rojstva legendarnega skladatelja dunajskih valčkov, kvadrilj, polk, koračnic, operet (pa tudi ene opere in enega baleta), Johanna Straussa mlajšega (1825-1899).

Razstavni eksponati, skupaj 40 plakatov, so pokazali, kako tesno je bil nastanek ekspresionističnega izraznega plesa povezan z dunajskim valčkom. Ekspresionistični izrazni ples je doživel svoj vrhunec v prvih treh desetletjih 20. stoletja in ga je v veliki meri navdihovala glasba Johanna Straussa mlajšega.

Začetek 20. stoletja je bil eno najbolj burnih in ustvarjalnih obdobji v Avstriji. Po eni strani je bil to čas politične nestabilnosti, hkrati pa ga je spremljala izjemno živahna intelektualna in umetniška scena na Dunaju, prestolnici razpadajočega imperija. V takšnem vzdušju – med psihoanalizo Sigmunda Freuda in umetniškim prebojem dunajske secesije – je bil Dunaj pri-

Foto: Inez van Lamsweerde in Vinoodh Matadin, 2000/MAK Helmut Lang Archiv, LNI 566-9-5-1

Nizozemski arhitekt Gerrit Rietveld je ta stol zasnoval leta 1917, končne barve pa je dobil leta 1923, ter leta 1958 dobil ime, pod katerim je znan še danes: Rdeče-modri stol (The Red and Blue Chair).

Foto: Red Dot Archive

Embalaža za Pepsi podjetja PepsiCo, nagrada Red Dot Design Award 2014.

Foto: Red Dot Archive

meren kraj za novo plesni izraz, imenovan »svobodni ples«, ki je radikalno prelomil s prejšnjo tradicijo. Pionirka tega plesa je bila znana Američanka Isadora Duncan, ki je imela na Dunaju več pomembnih privrženek, predvsem tri sestre Wiesenthal. Njihova interpretacija Strausovega valčka Na lepi modri Donavi je bila dolgotrajna uspešnica.

(GLAVNA) VLOGA BARVE V OBLIKOVANJU

Znani reddot design museum, oblikovalski tempelj iz nemškega Essna, je imel v prvi polovici leta 2024 razstavo *Colours of our Time – Identität und Differenz im Design* (Barve našega časa – Identiteta in diferenciacija v oblikovanju), ki se je konec novembra 2025 preselila v dunajski designforum v Muzejski četrti, kjer bo na ogled še do 7. februarja 2026. Poskuša pojasniti, kakšno vlogo imajo barve pri oblikovanju izdelkov in blagovnih znamk za našo estetiko in identiteto. Barve namreč ne dajejo le pečata blagovnim znamkam, temveč pričajo tudi o našem življenjskem slogu in kulturi. Barve nam in našemu svetu dajejo identiteto, ki nas povezuje z drugimi in nas ločuje od drugih.

Dejstvo je, da barvno oblikovanje igra pomembno vlogo v odnosu med proizvajalcem in potrošnikom ter obratno. Včasih slišimo novice o tožbah, v katerih pro-

izvajalec ene (običajno močne) blagovne znamke toži drugega, običajno manjšega proizvajalca, ker ima tudi ta na primer vijolično ali zlato embalažo. Čeprav so barve mnogih znanih blagovnih znamk nastale po naključju, so se globoko zasidrale v glavah potrošnikov in so močno sredstvo tržnega komuniciranja. Dovolj je na primer izgovoriti besedo Nivea in skoraj vsak, ki jo sliši oziroma prebere, bo pomislil na modro škatlico za kozmetično kremo.

Razstava izpostavlja več vidikov barv v oblikovanju blagovnih znamk. Najprej gre za njihov pomen za proizvajalca in kupca. Barva je lahko znak blagovne znamke, simbolizira njene vrednote in različne kvalitativne značilnosti izdelka ter jo loči od konkurence. Kustos razstave **Burkhard Jacob** poudarja, da sta se oblikovanje in barvna estetika sčasoma spreminjala, od začetka 20. stoletja do najnovejših dni. Vsaka generacija je imela, ne glede na kratkotrajne modne trende, svoj svet barv, s katerim je odrasčala. Ta svet je delila z ljudmi, ki so živeli v istem času, v podobnih družbenoekonomskih razmerah. Na začetku 20. stoletja so se za številne izdelke uporabljale osnovne barve modra, rdeča in rumena (ki so bile tudi glavne barve znane nemške umetniške in oblikovalske šole Bauhaus). Danes je spet čas številnih

pastelnih barv, ki spominjajo na petdeseta leta prejšnjega stoletja. So izraz iskanja orientacije in identitete v spreminjajočem se svetu, s številnimi aktualnimi vprašanji o raznolikosti in identiteti. To se odraža tudi v barvnem oblikovanju različnih izdelkov, od slušalk do pisarniškega pohištva, gospodinjskih izdelkov itd.

Gospodinjski izdelki finskega podjetja Fiskars (ki deluje neprekinjeno od leta 1649).

Foto: Red Dot Archive

Škatla za orodje, proizvod podjetja Hilti, nagrada Red Dot Design Award 2018.

Foto: Red Dot Archive

Foto: Red Dot Archive

Brezžične slušalke DS-Apple AirPods Max, nagrada Red Dot Best of the Best 2021.

Naslov: ZAČETEK IZVAJANJA UREDBE O DEFORESTACIJI SE ZAMIKA

Avtor: GS1 Slovenija

Rubrika/Oddaja: STANDARDI GS1

Žanr: POROČILO

Površina/Trajanje: 904,67

Naklada:

Gesla: URBANIZEM, UREJANJE PROSTORA

ZAČETEK IZVAJANJA UREDBE O DEFORESTACIJI SE ZAMIKA

Ambiciozna Uredba o preprečevanju krčenja gozdov (EUDR), ki je bila zamišljena kot eden od ključnih okoljskih mehanizmov v novi evropski trajnostni politiki, bo začela veljati leto dni pozneje, kot je bilo načrtovano. Velika podjetja bodo nova pravila začela izvajati konec leta 2026, mikro in majhna pa sredi leta 2027. Lahko bi dejali, da ne gre za običajen zamik, ampak za premor, ki razkriva obseg in težo naloge, ki jo je Evropska unija naložila sama sebi.

Besedilo in foto: GS1 Slovenija

Uredba EUDR želi zagotoviti, da noben izdelek, ki vstopi na evropski trg – od čokolade in kave do usnja in lesa itd. – ne izvira z zemljišč, kjer so po letu 2020 potekale krčitve gozdov. Tu gre za popolno sledljivost v smislu, kje je drevo raslo, na kateri plantaži je bil kakav pridelan, na katerem pašniku je bilo vzrejeno govedo. A ta izjemno privlačna ideja zahteva skoraj znanstvenofantastično podatkovno infrastrukturo, ki združuje milijarde podatkovnih točk, geografskih lokacij zemljišč, digitalnih dokazov o izvoru in neprekinjen tok informacij o poti vsakega proizvoda. Evropski sistem TRACES, ki naj bi vse to obvladoval, takšnemu bremenu preprosto še ni kos. Časovni zamik spremlja sklop vsebinskih sprememb. Države bodo razvrščene po tveganju, kar pomeni, da bo blago iz držav z nizkim tveganjem potovalo skozi poenostavljen postopek. Predlog se nagiba k temu, da odgovornost za oddajo izjav o skladnosti nosi predvsem prvi operator na trgu, ne pa več vsi nadaljnji udeleženci. Poenostavljene izjave za mikro proizvajalce in manjše obveznosti za del akterjev v verigi zmanjšujejo administrativna bremena, a odpirajo vprašanje: ali se uredba oddaljuje od svoje prvotne moči? Industrija odlog sicer pozdravlja. Dodaten čas pomeni priložnost za vzpostavitev sistemov, ki so nujni za zagotovitev sledljivosti. Dobavne verige so razvejane, globalne in pogosto skrite za številnimi plastmi posrednikov.

Uredba EUDR bo preprečevala vstop na enotni trg EU izdelkom, ki so povezani s krčenjem gozdov in degradacijo gozdnih površin.

Leto več časa je dobrodošel prostor za prilagoditev. Manj navdušene so okoljske organizacije. Spominjajo, da narava ne pozna odlogov in da se vsak premik rokov pozna na tleh, kjer izginjajo gozdovi. Kljub različnim pogledom je smer jasna: Evropa želi preglednejše, odgovornejše in bolj trajnostno gospodarstvo, kar velja v regionalnem in svetovnem merilu.

STANDARDI GS1

Posledice krčenja in uničevanja naravnih gozdov, ki izvirajo večinoma iz širjenja kmetijskih površin, urbanizacije in pridobivanja lesa, prinašajo številne vplive na podnebje, obstoj živalskega in rastlinskega sveta ter življenja ljudi.

Vzroki za krčenje gozdnih površin so namreč raznovrstni in lokalno različni. Zelo pomembno vlogo ima kmetijstvo, kjer velike površine deževnih gozdov krčijo zaradi pridelave palmovega olja, soje in namenskega urejanja prostora za govedorejo. Pomemben vpliv imata legalna in ilegalna sečnja lesa, kjer se slednja uporablja večinoma v gradbeništvu, papirni industriji in za ogrevanje. Vse prej kot nepomemben vpliv na krčenje gozdov imata urbanizacija in gradnja infrastrukture, naj bodo to nove ceste, mesta ali industrijski objekti na gozdnih površinah. Na določenih delih sveta izstopata z negativnimi vplivi še rudarstvo in z izkopom povezana trajna degradacija naravnih območij.

GS1 – globalni sistem standardov

Uredba EUDR predstavlja v tem smislu zelo odločen poskusov povezati digitalno znanje z varovanjem narave, kjer bo njen uspeh temeljil na jasnih, preverljivih in med seboj usklajenih podatkih in informacijah. Prav tu stopi v ospredje GS1 – globalni sistem standardov, ki podjetjem pomaga prevesti kompleksne regulativne zahteve v preproste, razumljive in izvedljive korake. Standardi GS1 omogočajo, da vsak izdelek, vsako zemljišče, vsaka pošiljka in vsak trenutek na njihovi poti dobijo svojo identiteto. GTIN, GLN in SSCC delujejo kot jasno zapisane sledi v pesku: povedo, kaj je izdelek, od kod prihaja in kam potuje. Brez teh koščkov identitete se celotna preskrbovalna veriga hitro zaplete v dvome in nedorečene podatke. Toda identifikacija je šele začetek. Podjetja morajo podatke še ohraniti, deliti in uskladiti — brez zmede, brez podvajanj, brez izgubljenih informacij. Sistem GDSN poskrbi za to, da vsi v verigi gledajo v isti vir resnice. Ko enkrat podjetje posodobi ključni podatek o izdelku, ga avtomatsko prejmejo drugi, ki ga potrebujejo. To pomeni manj ročnega dela in več zaupanja v celoten tok informacij. Digitalna sledljivost, zasnovana na standardu EPCIS, doda še zadnje poglavje: zgodbo o poti izdelka. Kje je nastal, kdo ga je obdelal, kdaj je prestopil mejo? Ta tok dogodkov ustvari natančen in pregleden dnevnik življenja vsake pošiljke — kar je bistvo EUDR. Nato vse te podatkovne niti povežemo še z digitalnimi oblikami zapisa, kot sta EDI ali JSON-LD, kar pomeni, da postanejo informacije med partnerji razumljive, primerljive in preverljive v smislu »skupnega jezika«.

Z uvajanjem standardov GS1 v gozdarski in lesnoprredelovalni industriji lahko izboljšamo preglednost, preprečimo nezakonite prakse in pospešimo prehod na trajnostno rabo naravnih virov.

Evropska Uredba o deforestaciji (EUDR) predstavlja pomemben premik v načinu, kako podjetja uvažajo in tržijo izdelke na trgu EU. Roki za skladnost so vroča tema, a čas za pripravo se izteka. Ste res pripravljeni na začetek izvajanja EUDR?

